

0 pp. 408 pages of F. M. Mohlabe
Bethany Mission,
P.O. Trencharddal.

K34/82
69

2/-
~~103/8/82~~

Written

K34/82

0
25
24

51
+ 5

56
18

74
10

84

8
\$44

* Lincoln *

8 DEC 1949

The
LINCOLN
Linen

29
22 @ 408
= 167 pp. type

WRITING PAD

109

844
814

status of
wipes in
polygamy
household
pp 408
f 9
f 22 = 167 pp
typed
f 14.10.0

34 82
H. M. Mohlabe,
Bethany Mission,
P.O. Trichardtsdal.
9-9-1949.

tema ya 10.

Maimo a basadi. K34/82
(gorakwa)

Temaya 1: Taba kgolo bana.

Monna a le otee o beka basadi ba bantši
ka baka la gorata bana, ka gobane seema
sere, seithane segola ka diithabi, ge seitha-
ne se sena diithabi a segole. Bana ba
godisa lelopo la bo papa bona gore leina
le gole. Ga o fitlha mateny wa monna
e rata gore wa bona ema o tšena ka
mošata. Ge ona le bana leina la gago le
ka seke la hwa, badimo le bona ba nyaka
taba ya gore motlogolo wa bona leina la
gagwe le gole.

Badimo ba heba ka mokgwaga o gore di-
tlogolwana digona, ka go setebale maina
a bona, ba fela ba bagopola, ka goba
bega dilō. Bjale ka ngwaga o mošwa, ke
moka ba bega badimo gore ditlogolwana
ba gago diloma ngwaga o mošwa, ka go-
riale moše moya ya bona le bona e a

robala.

844

K34/82

2

Motho a hwe le leina, empa ge motho a hwele motho yo monywe a mitšā ka lōna, ba gabo mohu ba mokwēla boithoto kudu. Ba bolēla gore motho a hwe le leina ka bakka le, morwa wa mohu o tšea moradi. Ke motša moradi o bu le ngwana wa molthamama ba morēla leina la mohu. Ge ele ngwana wa moetsama ba morēla leina la Kgaitšedi ya papagwe, ke ōna morwa o we babolēlayo gore motho a hwe le leina.

Bōna bana ba we ba gore diwa maina a bo mangolo wa bōna, ke bōna ba we ba swane-tšego gofa badimu, ka morago ga lehu la papago bōna, le badimu ba ba tšeba ka gobane, ge papago bōna a raphele ga efa badimu ofēla a nyarešā maina a bōna, gore mollogolo wa go se mungmung tšo o ja ngwaga o morwa, ka goriale mowe xere ditlogo tšē tšē gago disele hiale ka baba ngwe.

Ya se gantšē mowe badimu ba tšemago ka motho yo mogolo ga ngata ba tšena ka ditlogolo tšā bōna, gore ba a mogē bu-

Tswadi ba šale ba lefêla, ka gobane bu-
na go babega dišlogolo tšā bōna, le bōna
ba tla šala ba ešwa ba thoto, gogola ga bōna
e be lefêla.

Motse o magolo, o ka no o bōna e le amogolo,
bjale ka gare o sena bana, molato seng, ke
baloi, goba ke badimu, taba kgolo ke badimu.
Ke moka baloi, ba tšena ka gare. Batswadi
ba bana ba huruletsō badimu, a ba tšebe
gare le humō le la bana ba file, ke ba-
dimu. Bjale ba ja diš ba kōna badimu,
ke taba e mpe, badimuna ba swanetswe gogopolwa
le bōna ba tla le gopola.

Serepō, ke boloi bja bongwe bja we ditšai-
la diago tšā ntšha mōho, wa kwa di e,
mosadi wa loya e seng ka ditšuri fêla
ka serepō, moloi a re mone re bōna wēna
ka serepō sa gago. Ngwana o bolai ke
serepō, ke moka ngaha e a mōtia, mosadi
o fitile le boloi, ga sebateng sa serepō fê-
la le mōya wa badimu o ka gare, gemo-
tho a ile a tšhōkōmela badimu o tla no bō-
na a na le matšhatše, ka gobane badimuna
ba naē.

~~Kohle~~ ~~wa~~ Mamogagare Masumu ebe e le
 mōhe o mogolo kudu, ana le busadi ba
 bararo, ka gare ga ōna golla kgomo le ma-
 sea. O be o na le bana ba bantši ba ltha-
 nkana le basetšana, ba phela ka mōhe ka
 bana la gore papa bōna o be a salebule
 badimmu. Baredi ba tšeiwa ba-wa le bōna
 ba tšea busadi.

ha gola le a bolata, mothalabje a gola a
 ba a tšofala, a fêpa ke ba-wa ba gagwe.
 Pêpō ya barediē ya go fêpa papa bōna ga
 e gola, bōna ba fêpa papa bōna ka dikgo-
 no tšewe tša go banyala, ka morago ga mowe
 ke mōka ba yo a pea mapeng a ba bangwe,
 morwa wa gagwe o tla mo fepa go fithela
 a ehwa a ba a moloka. Ka go riale mowe mo-
 lthantšana ke phetšo, basetšana ke ba tšibi ba-
 difate.

Ka morago ga lehu la mothalabje yo we,
 ke mōka diphapano tša tšoga ka morago ga
 menqwaga e medi, balimile mašemo a mōku
 ba sa'mega, ba goma ba loma mabêlê a ma-
 swa ba sa mmege, bjalo ka nywa wa tšhō-
 mō mōya wa badimmu wa sethe wa belaêla

le ka ngwaga wa bobedi ba Kwana bjale ka
ge mong wa motse a sephela.

Ka ngwaga wa boraro badimo ba tsoya, ka
dipelaêlo bjale diphapanô tša tsoya, ka baka
la mahu a bana ba bôna. Ba thōmana moloi,
ba e ya dingakeny ke motse dingaka di-
tia moloi, moloi ditia mosudi yo mogolo, bare-
onyaka gore lefa la gōša monna wa gugwe
le šale le ija ke bana ba gugwe. Basudi ba
banyana ba palakana, gwa šala yēna mo-
sudi yo mogolo motšeng.

A ditse dihwa di tshaba motse, di hwa balai
ba le gōna, ditšola ke mukupō a dilo tšē
dihwilego empa a tšebu dilo ka motse ba
sepele le dingaka, ke motse dibe botšā gore
badimo ba belaêla, lena le rakisitšē fêla
bakšeng sa moloi. Gobe gosena motšo yo a
ka yago a fa badimo dilo tšē we ba dibela-
êla ka ntle le Motabea, ka gobane ke yēna
yo mogolo ke ngwana wa Mabogunyane yowe
elego mosudi yo mogolo.

Le ge baile ba palakana a baka ba tshaba ke
pōfo gamōgō le yēna mosudi yo mogolo badi-
mo ba motšenêla, Motabea a kwe leje ba-

tho ba motšā ga mōgō le motswadi wa gagwe yo
we elego mmagwe, a se o swanetšē go tšha kyo-
mo o phasa badimū ka yōna, o tla bōna re tse-
nēla ke mōya o lukilego.

Motse wa mokgalabje o phatlaleletšē, ka baka
la Motabeu, ~~mot~~ Motabeu o kwatšile ~~mot~~ wati-
šitšē ke gore o tšēre mosadi bjale mosadi
wa gagwe a ēma, a goma a tšēa yo monywē
de yēna a seke a ba lethari; bjale o tšene
ke lehuja la gore ka go badimū e ng, ke e fa
sefe se tlogolwana, ke godišu malapa a bu-
nywe.

Dingaka tšōna di dletšē di motšā gore ka ntle
le gore o ē badimūng ba bo papago, o ka seke
wa bōna selo. Ditsela tšā thibana ba se se ē-
tēlana, mōthang ba ē tēlane ke tšā tšā le yo
mongwe wa motse a hwile, ka gobane bare
konanany tšā go ja tšā mpe le botšane. Gwa
fadišega ka motšwa o we, mowe o ka sekeny
wa tšeba gore ke bana ba monna ka o tšē,
ka go sekwame ga bōna.

Gwa fitha ngaka e nywe ya gotšwa tše-
ko ya phalaborwa, a tšene motšeng wa
Motabeu a di medišu malaō ke mōya ba

844

K34/82

7

mofo malaô a robala. Ka morwana, ke motu
ngaka yare go yêna mong wa motse, ke nna mo-
šabi, ke dumediša go tšama ke subu mo nage-
ny e, ka goriale ke dumedišu ge e ke mong wa
naga e o a dumêla. A-re o šabang, are ke-
nna tšakadu, manna a botšū mmagwe ke
motu mmagwe are sepela o botšē beng bana-
ga.

MoTabea o be a sepela a lešani ge a tšama
a laolêla lehumô la basadi ba gagwe. Pelega
gore ba išē maduma a gagwe mošata, ke motu
ba motšū gore a kē a laole se motšwe ga eka
nnete ke ngaka. Ke motu ngaka ya ntšha
ditaola tšā yōna, ya ditšhela, ditaola tšā
pele dibolêla meso gore e sele bjang, bjale bu-
keng sa gore dibolêlê meso, tšā bolêla mphere-
fere.

A ba botšā gore mong wa motse ohwile, ba-
dumêla, bjale le molebetsē bare seafoma le hono
motse o rutlugile, ba dumêla, o rutlugile
ka bakka la boloi, ba dumêla, moloi ditšā mo-
sadi yo mogole, ba dumêla, ka bakka la lefa la mo-
nna are o tla šala a ija le morwa wa ga-
gwe, ba dumêla morwa wa mosadi yo e mogo-

lo o dutš'i ka pelo gobubu ka baka la basadi
ba gagwe, ba we ke bōnugo eku a bana bana
badumêla.

Ke motša ngaka yare go motšgethola wa nkwana
motšgethola, moloi a kaba gōna, moloi a gōna,
ditaola ditša lapa le we le golo kabata laba-
dimu, badimu ba belaela, bare ngwale mogo-
lo marebane o tš'a a nkōna, dilo kamotša a
mpege tšōna. Ke ge motš'wa motše a saphe-
la dilo ebe ditš'wa ka lapeng le we legolo
ke motša ba bege badimu lelehano gob'alo, mou-
di yo we mogolo morwa wa gagwe ana le moa-
di, bjale motšgethola o be o, zwamehē godiso bja-
lwa ke motša o gafela morwa wa gagogamōgō
le moadigobadimu o tshaloš'e gore nna mutšōgō
a sale gōna, bana ba gošeba ke motša kamora-
go morwa a bitš'e bo morwa ragwe kamotša
lotšhaba kgomo badimung ga motšgalabe le
tla bōna lena le bophelo.

3 19/10/63

Ditaola tš'ka ditš'ha wēna motšgethola le
morwa wa gago, eseng ka boloi bja ditš'u-
ri aowa ka boloi bja golebala badimu bja-
le badimu ba letšela ka bogala. Pula ya
tš'oka nageny, moloi a tš'oka ra tš'oka go

tia moloi retia badimu, ra tihoka gotia badimu le retia mobu.

Mobu ke Hgozi, bjale ditaola dimotia Ha lebaka le, a bege badimu, ka goveale mowe ditaola diswanetsê gotia sefa badimu ka go sekwisise ke mota rere bare matete ke moloi. fe ke bolêla maaka le ganetê le nna maaka ke fa ke ditaola, bare kenne te diteile gona, sepelang le dire bjalo le tla bona ka mota le kwana bjalo ka pele le mabjalwa le navesana.

Ke mota baya ba dumedisetsi monna yowe wa ngaka go mong wa lefase, ke mota Hgozi ya modumella. Monna a tswela pele le modiro wa gagwe wa goatufa. Ke mota le bona badisa ka motgwa o we ngaka ya goba botša ka ona. Batho ba kitimela ngaka ka go kwa setumô sa gagwe, ke mota ngaka ya seke ya phakisa e tloga.

Ka morago ga mo Motabeu a tšô fa badimu sewe ba goba ba sebelaêla, ke mota a boêla ngakeng, are o ke o tšhele ditaola re bone ge eke badimu ba robetsê, ditaola tša ae botšha bja pudi botšha tšhakang ya

844

K34/82

10

faha e alala, ditaba kamoka dilukile, ge
o ka sepela le dingana gana bjalo, o tla bō-
na basadi ba gago ba ima e seny ka ditlha
se tše ditgolo.

Monna a napa a kgopela nyama, a tšebe
nyama e dutšhi ka lapeny la monna monna
e be a swanetšhe go ntšha kgomo tše pedi,
bjale a gwaka gwaba bjalo pile a ntšha
kgomo ka etee fela. Nyama ya fa basadi
ba monna ditlha se ke moka basadi ba thoma
goba le dimpa. Batho ba ile ba makala kudu
ka goba ke kgale, gobe go sena le molho ka otee
yo a gopelago gore basadi ba kaima.

Monna yowe wa nyama ba napa ba morēla
leina la gore ke Matšikinyane, matšikinyane
ke setlha se sa go ntšha madi a go setlha ka
mmeleny wa molho. Banapa ba morēla ka
gore, ke Matšikinyane nyama se a tafa ba ope
batšwetšhi o tla ka go fētšiša. Monna a napa
a tuma kudu, ke moka a bōna gore lehu-
mō mono a telekaka a ya a khuduga phala-
borwa a napa a tlilo dula. Bana ba mo-
kgalabje yola ba boela ba kwana bjale ka
batho ba bangwe.

Leleoko le a gola ge ba ka seke ba lebala badimn, ge baka lebala badimn le ge e le leleoko le legolo kamoku galuna le a fêla, gwašula eke e be e seleleoko le legolo, ba tla ba galêla ke mōho wa tšhūwana ge a tšhōkōmē la go sethōne badimn.

Kgōrō e we ya ga Matšhinyane e tšhile ke Kgōrō e kgolo kudu, ele gore o tšhwa ana le basadi ba babedi fêla. Ga na bjale le ge ba ile ka diKgōrō ka mōrāgo ga lehu la yagwe o ka bala diKgōrōwana tšhā bōna o tla hwetšhāna gore diatšhile, ke Kgōrō ya Matšhinyane, ya Rakgobadi, ya Kgašane, ya Patlama, ya Le-Kalakala ya Ramaja, ya Kobeng le ya Maselo. Ga se ga ngata o ka hwetšhānago mo we diKgōrōng tšhā bōna ba a tšhela ke mahu a mantšhī.

Bana ba bōna ba gola ba sena maduma a mantšhī, o tla nohwetšhāna ele bana baba dulago ba tšhabile ga botse. Ke gore a ba le bala modimn wa ntata wa bōna, bamme ga ka mešhha. Yēna Kgōrō ya bōna Matšhinyane e bile ke ngaka. Mohuta o we ba tšhaba lehu kudu, le ge ba ile mangatšheng a

ba nyake go tena ka mokotiny, base a ba nyake go tena ka libitleng ba sa phela, le ge ba boloka mōtho ba diobōna gore ba ka reny, ka gobane go eila gore mōtho a jê ke dingja. Ka libitleng ba dio latihela, ke mōka ba phusetsā ba hurale-
thē, mowe ga go huralla gōna ke ga bagologolo ka mōka. M eithathe le lehumō ka mōka re difu ke badimū.

Ka le buma le lenqwe mosadi ore ke a bēlēya a fo bēlēya bana ba basetšana, b'ale ka yori-
ale mowe ga se yōna khari e bōte, b'ale mo-
lupi wa badimū e tla ba many, ka gobane ba-
dimū ba lopa ke ngwana wa mātšhanana, ke yēna yo se we a swanetsē go fa badimū
tšā go ja ge badimū ba swere ke tla la.

Ka ntle ke yēna ga gona mosadi yo a ka
tlogo a fa badimū tšā go ja ka gobane
ba magadi a bōna.

Monna yo mongwe ore ge a bolēla ore
monna o tšea basadi ba bantšī, eseny gore
a kgole ka mosadi, o a kgolwa fēla onya-
ka gore a bōne mosadi yo a tlogo ntšha
pen, ka gobane basadi ba ba bedi goba ka
atee, mōtho mongwe o o tla ke khari
ya ba-setšana.

814

K34/82

13

Dipeu ga diwane, tē dingwe dihlholleke
 letšatši diphakisa dihwa ge letšatši lefi-
 ša, ke gore Kudu peu ya lehea, o seke
 wa gasa yōna fēla wa gopola gore
 o ga šibe mabēlē, moithang letšatši le
 fšāgo ke moka a hwa ka moka wa šala
 o fēla. Motho o swamehē gogaisa dipeu
 ke mehuta wa tšona bjale peu engwe
 e zla nyarešā dihlholwana ba yōna ka
 baka la tšona ke moka ke wēna kgōši,
 baitho o zla bōna ba goētēla ba theba gore
 wa hora ke bōna batla ba hora, ka mokgwa
 o ba ka kgonago.

Setswantšho sewe zu mongwalaje yo lee
 o bolēla mabapi le monna wa basadi, o e
 morula o mongwe e zla ba mōhona o mongwe
 wa ba motšadi, wa motšadi ke moadi yo
 a bōlēgaga wa mōhona ke moadi we mo-
 opa, yo we o zla foga dula la lebeletšā-
 na. Ge monna a foba le moadi wa
 mohuta o we, pelo ya monna e baitho-
 ko Kudu ka gobane moithang a hwago
 ke moka leina la gagwe lehwile lege ana
 ke moatho a swana ngwana wa moitha-
 nkana a morēla leina la gagwe ga gotha-
 biši.

K34/82

844

K34/82 14

Taba e e thabisago ke mong madi u ga-
go, ka gobane o tla sala a a na ka gore ke
nna morwa mokele. Ka baka la gobona pe-
e we ya gagwe ba ka reke ba lebala
mohu, ge ba mona, ke moka ba thoma go-
gopola mohu.

Mokgalabje o re, wa bona ngwana ke
modilong ka baka la buswana bja babwa-
di baka. Mmago rena rila a ba le thar-
tse pedi fela tsa bathankana, bja le ba-
sadi ra tsa ka boima, moratho wa ka
a ba le matlhathe, mosadi wa gagwe a be le-
ge bathankana ba babedi le basetana ba
barsano. Ke moka a tsa dingomo tsa
moredi e a tsa mosadi, bja le leho no o na
le bana nna ke moka ke nna ngwana go-
gola gagona.

Mokgalabje o be a bolela a kwisa boltho-
ko hudu, o na le mosadi ka otee, mosadi
o be le ge ngwana wa molthankana ka
otee. O ka modimo gore ngwana a mo-
phelê le molthamong, o tla sala a tsa
peu ya mokgalabje yo we. Ngwana wa
mokgalabje yo we a hwa, a fapana le mo-
sadi wa gagwe a tsa ka kgôro, mo-
kgalabje a nyaka go epolaya.

Madu 844
Madu a mongalabje a bjelabjetšē, bjale¹⁵ ge
ge ngwetšā; a ka šala a swara bana, o
a thaba empa a thabe kudu ka gobane
madi a we a se a peu ya gagwe. Ke
baka lewe ke bolēlago mehuta ya dipe-
u, mola ebe kena le basadi mōthamong
mosadi yo mongwe o be a tšaba le mōthā-
the.

Kgadi, ke mosadi, bjale ka ~~mōthā~~ ge ba-
dimu ba beluēla, Kgadi ke yōna e we e
swanetšego go phasa, ka baka la dipelaē-
lo tšā gagwe ke mōka badimu ba emā
naē, selo se we seišwago badimu go
swanetšē go ntšha ngwana wa mōthantšha-
na, ke mōka ba bitšē Kgadi ba ē badimung
go phasa badimu.

Kgadi e we e swanetšego go phasa e
ntšha ke ditšola, empa e swanetšego
ba mōtho yo magolo yo we a sa tšhwega
a sabēlēga, ka gobane mōtho wa gobēlē-
ga a tšetege, ka gore a ka khumišā
badimu. ke ge ba e ya gofa badimu
ngwaga o moswa, goya ba tšhantšhana le
basethana ba ba tšetebege selagumōyō

K34/82

844 16
le kgadi, e bjalo ka bana ke moka ba yo beya
budimu. Masogana le methepa gamogô le
banna le basadi a owa a ba swenêtago
ya, ba na le mangoma. Yo mogolo ge a godile
o boêla bongwaneng, dilo tša basadi a
sa dibana.

Ke molaô wa gore monna a tšee basadi
ba bantši, gore moadi yo mongwe ge a ka
ba le mudimabe a seke e ba tšwama yo
mongwe o tšaba le ngwana. Ka gorale mowe
moadi yo anago le ngwana ke yêna yo
we a tla dirago gore leina kaletoko le gole
ka baka lapen ya gagwe. Di tlogoto di tšaba
gôna ka baka la gagwe, moadi wa moapa
a ka ba mamoretwe empa mafellô monna
o tla motlogêla; ka gobane a tšhale tšê
selo le goroma, ba dio romana bjale a go
tšefe.

Yo mongwe o tšeya yo mongwe ge a eme,
ke moka a se, yo mogolo ba moroma a eme
a o ke wa ntšusa wa ntšela a gore
ke moka a ya a tšea, kudu godiva moadi
tšaba ya mohuta o we, ge ele monna o no
moka a mpa a gana. A ka seke a gana ka
maatla o tla no motš'a ka motšwa o
le yêna a lapilego ka gôna R34/82.

844 17
Taba e ya gollhoka bana a e Kwiši
manna botlhoko fêla le mosadi o kwa
botlhoko, ka gobane o tšeba ga bats'e
gore matlhany a hwago ke mokalapa
lagagwe lehwile. Ye mosadi a kaba le
mabêlê a sêka ditgomo, o tla bôna
a nyaka go tšea mosadi ka tšôha, go
dirêla gore matlhomong mosadi o tla
ba le matlhabe, a tšôse lapa la mosadi
yowe wa moopa.

51. Bana ba batlhankana le basetšana.
Mabapi le pêtêgô ya mosadi, ga gomo-
tho yo e ratago gore mosadi a fobêlêga
bana ba batlhankana goba basetšana, mo-
sadi ga na le thari e lukilego, ke gore
o swanetšê go bêtêga batlhankana le
basetšana. Batlhankana le ge ba kaba
ka fase, bjale ba-setsana bu feta ba-
tlhankana mo we golukile kudu ka goba-
ne ba tla kgona go tšea basadi ka ditgomo
tšê ditgaitšedi.

Ngwana wa pele wa moethana Kengwa
wa wa matibulo a papagwe, ke gore di-
tswana tšê ganyala yêna ke ditgomo

K34/82

344

18
 ka papagwe. Papagwe o zwanetše go tšea
 dikgomo tša gagwe a tšee mosadi ka
 tšona. Ngwana yo we ke yêna kgadi e
 kgolo ya motse o we, ke yêna yo we ka
 morago ga lehu la papagwe u Tlagošala
 a e ya a phasa ge papagwe a beta-
 êla. A bitšwa ke kgaitšedi ya gagwe
 ya monna.

Mosadi ge a ka ba letesome la bana,
 bjale ba Tlhankana ba ba ba bane ke
 mowe ba bolêlago gore mosadi o na letša-
 ri e botse kudu. Ka gobane ngwana
 yo mongwe le yo mongwe wa matlhanka-
 na o le bane ke ngwana yo mongwe wa
 motšhana bjale papago bōna le yêna o
 le bane ke ngwana wa pele gore a tšee
 mosadi le yêna.

Basetsana ba we ba godiša motse wa
 papago bōna ka dikgomo tša go banya-
 la ke hoka ba tloga ba ya magadi, di-
 kgaitšedi ditsentšha basadi ka motšeng
 motse o napile o a gola ka ôna motšwa
 o we. Bjale ke bōna ge batšaba le maitha-
 tše a bjalo ka a batšwadi ba bōna

K34/82

basadi ba bōna ba Kabanya di¹⁹thari hā
bōna ke mōka lešika le we le godile, ba
di¹⁹sa kgōrō ya bōna ekgolo.

Goba le bana ba batlhankana fēla ke
kuba e buima kudu, ka gobane bana
ba we batla šitwa go hwetšana basadi;
basadi ba ntšhe ba ba hwetšana ka bui-
ma. Ka bakka la go¹⁹thoka dikgomo, bjalo
dikgomo ba tla di¹⁹ōma ka maatla a
bōna.

Bjale ka mosadi yo Mofēja Masete oile
a ba le bana ba batlhankana fēla,
ba basaro, Mogolo wa bōna a¹⁹ōma
dikgomo ke lebaka la mo ba¹⁹ōmela kgo-
mo ngwaga ka mōka, ka morago ga ngwaga
ba gofa kgomo. Monna a di¹⁹sa bjale e sale
motlhankana, a di¹⁹sa dikgomo tšā Phāšū-
ku, ke mōka a mofa kgomo ya tshadi,
kgomo ya seke yaba le botseba ya gola
ke mōka ya thōma go twala, e twala ka
ditshadi e sa fete ke ngwaga go fi¹⁹thela
e¹⁹hā lešika.

Moratho le yēna a di¹⁹sa bjalo le
yēna ya maatla bjalo ka mogolo. Mo-

golo wa bōna a gola Kemoka a tšea mosadi, gwa šala Kgomo tše tlhano, Kemoka a difa moratšo wa gagwe le yēna a tšea mosadi gwa šala le Kgōtwane la bōna, Ke moka ba thihela go somela le Kgōtwane, ba reka ditgomo Ke moka ba motšiša mosadi.

Ba gwera ba bōna ba ile ba tšea basadi ka moka bōna ya šala e le ditgopē ka lona le bakka la go tlhoka kwatsedi. Ba ile ba tšea basadi e le banna ba bagolo kudu. Ka mkgwa o we, motswadi a bōna gare modimo a wa mpha Thari e bohe, a bakka ba Kgona go tšea mosadi wa bobedi.

Thari ya basetšana, Ke mosadi wa go fobêlêga bana ba basetšana le yōna a ya loka empa e kaone ka gobane ba tla nyadiwa Ke moka ba tšea basadi ka tšona ka mkgwa o bakka Kgonyo. Motlhomong mosadi yo mongwe o tla tla a eba le matlhatshe a bêtêga ngwana wa motlhamkana Ke moka a tšoa se bešo.

Mosadi yo Mahodu o ile a ba lekhari ya basetšana fêla, basetšana ba ba belêlago, ke moka moredi wa gagwe wa pele a tšeiwa, dikgomo tša êma ka lešaka, yo mongwe le yêna a bekiwa dikgomo tša gagwe tša êma ka lešaka, ngwana wa boraro le yêna a bekiwa dikgomo tšago monyala tša êma ka lešaka. Manna wa gagwe a se bôna dikgomo di tšetšê le honore swanetšê go ntšha dikgomo ze nyakêle mosadi, mo Thomong mosadi yowe a kaba le matlhathe a tla a ba le ngwana wa mošemanyana a tla a tšôa sethopa se.

Mosadi a dumêla, bjalo dikgomo ka ša keng ke methetšô e meraro, a owa ba tšôa mosadi mosadi a dumêla. Barezidi a ba na taba ba lebeleletšê gore mosadi yo we ba molotšêgo ke mosadi wa mogolo wa bôna, ba tla tšea dikgomo tša gonyala mogolo wa bôna ke moka ba tšea mosadi ka tšôna. Ka goiale mowe ke kgore lapa la mosadi yowe le kbanemogolo wa bôna.

D. 844

22

Dikgomo ge di tšwa tšo nyala moadi ba swanetshe gobotšha bakgonyana empa bakgonyana ba bangwe ba foba botšha fela, motho yo a swanetshego go tšeba kudu ke yo we dikgomo tša gagwe ditla tšwago tšaya tša tšea moadi le gona ke yena swanetshego go dintšha a yo nyala yo we matšhelo we gagwe.

Ngwana wa pele ke Nkwane, yo a molatšelago ke A Maphasane yo mangwe ke Mokhatšo ke ba we dikgomo tša bōna dišehetšho dieme ka šakeng. Papago bōna a ba bega ditaba a bega bakgonyana ba gagwe, bakgonyana ba tšoga a seme a batšhalošetšha selo, ba gopola gore molimo mong o tšatla ba bega ka molao, kugobane molao ke gore matšhelo a dirē bjalwa a tle a bolōlē gore dikgomo tša gagwe di tšwa ko gonyamella lapa la gagwe ke moke mo kgonyana a ntšhe kgomo a lebogetse matšhelo a matšhelo wa gagwe.

Bakgalabje ba bangwe ba zinya go tšofu-
la, melaō ba e tšeba ba fodira tše nke-
go ke bana. Lebaka la gore ba yonyala

K31/82

mosadi la fitlha, ke moka mokgalabje a ya
a bitša Mokhatšō u moroma gore a yonya
la. A ntšha dikgomo tšē dingwe tšā gonyala
la/mogolo wa bōna tšē tharo, tšā gonyala
moratho wa mogolo tšē tharo bjale tšā Mo-
khatšō tšē thano, aya a nyala mosadi ga
gona moredi yo a mušpilego gore lapa
ke le lebane wēna.

Ba-ratho ba ka seke ba bolēla selo ba
theletšitšē mogolo wa bōna gore yēna
o tla seny ka taba e. Mogolwane leyē-
na a fohomola, lebaka la fitlha, mosadi
a dira bjalewa, ke moka baredi ba mokgala-
bje ba yo kgopēla bjalewa. Ge ba we bo mo-
gadibō bagwe ba fitlhitšile ke moka mosadi
ba ba tšietšing ka gobane a tšebe ga bo-
tše gore mogadibō wa gagwe ke mang, a ba
tšhella pitsā kaetee a ba phatšhagananyu-
banwa felogotee.

Ka morago ga mowe ke moka a goma
a fa Mokhatšō pitsā ka gobane ke yēna
yo a gomōna a tšile gonyala. Ba golwane
bathōma goba le dipelaēlo, bjalo mogadibō
wa bōna are, moko a ba phatšhagananele

le na le tšatši ka letee wšeu ke ke
le bōna. Ke moka gwa thōmēga phapanō
ba rogana, ba ba bašana diatla Nkwane
o eme le Maphurane bjalo Mokhatšō o e-
me le mogadibō wagagwe.

Ngwana wa phuthana lla mmašō e
tšogē, ba kgonyana ba-matšalabje yo we ke mo-
ka ba tšena, yo monywe o ēma le moadi
wa gagwe yola le yēna bjalo bjalo. Ke moka
ka morago gwaba ntwa, ntwa ntwa ekyolo
kudu ba gobatšā matšgolo wa bōna yo monya-
na.

Ka morana ba tšogēla matšeny wa matšyo-
lo wa bōna ke moka ba gathana, bjalo
matšgolo wa bōna a bitšā banna ba banywē
gore batle ba mokwišē taba. Ge ba fitšhi-
le ke moka matšgolo wa bōna are pele ga
gore gobalabolwe taba a balefe moadi wa
ka ba molaile. Ba kgonyana bare owe mola-
to re a o bōna re tla lefa, fēla re
nyaka go tšeba gore yo matšgolo wa rena
o lebane mang, ka gobane ntwa e tšu-
gile ka gobana lapa.

Matšgolo wa bōna are ke tla bea ke be

ga yo le molebaneng, banna bare kae, o swa-
netšhe go baithalošetsä ka gobane ba kababa
bolayana ba bakka lapa le. Mokatlabje are la-
pa le lebane Mokhatšö, bjany, are ka go-
bane ditgomo tšhe dintši: tšha gonyala mosadi
ke tšha gotšwa yēna.

Banna ba bula ditsebe ga mōgō le batšgo-
nyana, bjalo batho ba nyata go tšeba gore
ditgomo di sepetšhe ka motšwa nang. Ke ge
mokatlabje a laudisä ka motšwa o gongo-
dilwego ka gōna ka mogodimu. Bare go
mokatlabje phōšō e dirile ke wēna o lwe-
santšha bana, o swanetšhe o be o ntšhitšhe
mōltheko ywa moredi wa gago o be o tšere
mosadi, bjalo lapa le lebane mōlho ka
otee.

Mosadi a bēlēga mōlthankana, ke moka
a tšhatšama ke morehana ba bolela gore
mosadi ona le tšhari e botse. Bu ditšha-
ri tšha go kgopama ke ba we ba forwa-
rago tšhari ka etee. Bjalo mosadi wa
mohuta o we ba ba ba moalafisä ka
gobane gona le dingaka tšha go kgōna
go sokolla tšhari.

Bjalo ka Mokgadi ngwana Mabakane a tse-
re ke baga Maseokhama, mosadi yo tshu-
ri ya gagwe e be ele thari ya basetana
a ba a bêtêga basetana ba ba tshelêlago,
monna a kwa boithoka ka taba e, Ha gobane
ne dingomo ditla fitlha tse gonyala ba-
redi ba gagwe, bjalo ga gona nywana wa
motlhankana yowe a swa tšêgo go dišu-
misâ.

Monna a bôna gore ka morago ga lehu
la gagwe, dingomo ba tla tšêga dilewa ke
batšo, ka gobane mosadi a na magô, monna
yo a mšegêlago ke moka wa maforafora-
ntšhetšâ, ba dija ka legano. Monna a ubha
matšhō dinameng, a kitima le dingaka
tšâ gore dialafê mosadi wa gagwe, yore
a be le thari ya motlhankana, ke moka
a hwetšana ngaka.

Ngaka e we ke morwa Matsikinyane,
ya fitlha ya tšhêla ditaola, yare goma-
nna o fitlile mosadi wa gago a fedile
teng, bjale ditaola dia dumêla gore nwa-
na wa motlhankana o tla ba gona empa
e tla ba ke moka ke nywana wa mafêlô.

K34/82

Bjalo sepela o nyakêlê pudi e e tswalago
ka diphotswana.

Monna a ya a nyakêla pudi e we, ke moka
a ya a bitsa ngaka, ngaka ya fitha ya
bolaya pudi, ya dira ditlhare tša yona.
E ba bukhê gore ba dirê le matshatsha
le seto, pele ga gore ba bolaet pudi ba begê
badimu, ka gobane badimu le bôna ba gô-
na mowe tabeng e we.

Ke moka ba kgoka pudi ba isa mowe badimu
ng, ba fitha ba bega badimu tuba e, gore
motlogolo wa gago šo, o belaela ka lehu-
mô la thari ya bathunhana, ge ele bo
mokete le bo mokete a ba ke ba wleballe
ke be le lehumô, ga gona se ke lekonago
bjalo pelaêlo ke yang, dilo ka moka ke a
le bega ga mōgô le bôna ba tlogolo ba lena
ge ba nyala ke a le bega, le ge baija nywa-
ga o mowa. Re le bega ka pudi še, ka
yona re re badimu ba fe moadi matshatše
e be le thari ya setona.

Ke moka ba goma le pudi, bjalo ke gona nka-
ka e fitha e bolaya pudi. Mošwalaswathi
wa yona ba e ya ba o tšhêla godimê ga

le billa gamôgô le mōkgopa wa yōna ke
mōka ba boya ka gae.

Ngaka ya šena dišhō tšā pudi, ke mōka ya
a pea diripana tšewe, ya tšhēla dišhare tšā
yōna ya fa mosadi a dija, pele ga gore mo-
tho yo monywe a jē pudi. Ka tšwalō ya pudi
a dira diripana a digadika ka lebea, e nywe
a e fakēla ka gare ga segōkgō. Tšela tšā
tšā gogadikwa diile mola dike kgauzi le gore
diawe, ke mōka a tšhēla dišhēla, ke mōka tšā
se howa dieswa, a dira gore mosadi a diōrē
le.

Ka morago ga mo a oretšē, ke mōka tšā
šidiwa yaba buupi bjo bošo, ke mōka ke
tšhidi, ke mōka ba rakēla mosadi ka yōna
diēta nōko, ya fōlla lenti la go ošhiwa
la kgagamēla, ba mōlēma le tšheku ka lona
bjalo modirō/ wa ngaka o fedile, a tšēa
tšhidi e la a mofa gamôgô le segōkgō ure,
mosadi a pee segōkgō se, ke mōka a fēlē
a soba tšhidi e a tšhēla ka gare a enwa
ga bedi molešatsing ka moswanyana le kama-
banyana. Matlhāng a nwele bjalo wa gōna
a seke a nwa.

K34/82

He moka ba a peu pudi, kamoka ga yona,
ya butwa, ba ntsha nama ba bita bana
ba banyana bathoma goja pele, ba bagolo ba
sešu baja, ke gona go ija badimu, balaiwa
gore marapo a seke a palatama a kyobakana-
ntwē. Ka morago ba bagolo le bona baja
le bona bakyobakanya marapo. Ge ba fed-
tše goja ba swala marapo a ya badimung
a isa ke kgadi o fita o a tšela godimu
ga lebitla.

Ngaka ya tloga mosadi a sala a diru
ka motswa o we ngaka e boletšego ka ona.
Mosadi a fetoga, monna a tloga a yobega
ngaka gore mosadi o fitile ke kwedi. Ke
moka a tšhalla ditšala tša gagwe, ditšala
tša boléla gore o tla boya le motšhantšana
a goma a mofa ditšhase tše dingwe a se a
tšhatšee a e nwa.

Mosadi a foya a tšhatšee a e nwa, ke
moka le baka la pētšego ya mosadi la fita
mosadi a bēlēga ngwana wa motšhantšana.
Gwaba le thabō le legolo go butswadi
ba ngwana ga mōgō le batwadi ba mosadi.
Bjalo mosadi o belegile monna wa gagwe

Ke nnete ke monna wa gagwe ka gobane o tla
 molhuša dilong kamoka, ngwana wa moethuna
 a na thušo, wa molthantana o thušo medi-
 rong le molha batwadi ba gagwe ba ehwa
 o tla baboloka. Monna a ntha ngomo a fa
 ngaka, ke moka gwa fela go e tla mowe, moadi
 ke moka a napa a re go bēlēga ngwana yo
 we, a se sa bēlēga.

Ga go swane le fela, ngwana wa molthantana
 ke phoko, ba šala ba ka madimo gore
 ngwana a golē a baphelele. Madimo wa
 thušo ngwana a gola a phela, mahumō
 kamoka a dikgaitšedi a bona ke yena
 Monna ge a ka ba le bana ba basetana fē-
 la bjalo a hwa, moadi a šala, ge e se mo-
 sadi wa molaō, ka moka ga o na o a palu-
 kanya.

Dikgomo tše dingwe o fa basediē, kudutšē
 dintš; ditla fiwa batwadi ba gagwe, tše
 dingwe dilewa ka molomo. Kgantše ga
 e le moadi wa nnete o swanetšē go godiša
 lapa la gagwe a tšea basadi, le ge bas-
 sena monna, banna a ba tšhoke, ba tla mēlē-
 gela lešaba ke moka lapa la gola.

Mosadi yo setlago le yêna oile a ba letshari ya go setlaga, a bêtêga bana ba batlhankana fêla. Monna wa gagwe ke motša ya ngatheng, ke motša ngatheng ya filtha ya a lafa mosadi, mosadi a bêtêga bana ba ba-sethana ka babedi. Ga go swame le ge ebe e foba ba tlhankana fêla, ka babedi batlhankana ba tla tšea basadi, ba banwe bugo-~~tsame~~ ba tla thikêla, ba ba tšea basadi ba ile ba dira bjalo ba thikêla ba tšea ba setho basadi.

Mohatš: Mašumu mosadi yo oile a ba le ngwana wa motlhankana ka otee, ke motša a hwa, ngwana a šala a letšea bušuwana ke mangolo wa gagwe. Kamorago ga mo agodile e le monna a tšea gore ga gešu ke ga Mašumu. Papagwe o hwile mosadi wa gagwe ge a na le mpa, bjalo mosadi a šala a molatêla ka morago ga mo a belegile.

Motlhankana a na kguitšedi, batwadi ba hwile batlhoka le pudi. Monna o tla mohwetšana ka e mosadi, ba gwêsa ba gagwe ba tšea basadi, bjalo yêna a šala e le kgopê ka bakka la bušuwana, bušuwana a ba sege

ba sega bobodu.

Ywaba gona le mogadikane wa mmagwe,
bare ke lekapa yēna una ngwana ke mo-
pa, bjale moradi yo ona le ditgomo tšū go-
sekiwa ka mabêlê. Ngwana yo we wa tšū-
wana a fêla a e ya ka mose lapeng tšū ma-
gwe, ke moka a morasa ka diatla tšē pōdi.
Go mōgkholo a fokōla ke moka ngwana yo we
a leka ka maatla go monyatlēla diathare, a
dise bjalo.

Mōgkholo yo we e bōna gore ngwana yo wa
mogatšaka o a nthata, ke yēna yo we a
tšago mphutha, le ngwato a mougela. Leka-
pa a nthā ditgomo are ditgomo tšē ngwa-
naka ko tšē moradi ka tšēna ngwana wa
kgaitšedi yaka. Ke moradi wa gagwe, mooga-
na a dumēla.

Ba nthā ditgomo tšū ya tšū tšē sejabale-
di, ke moka šobola a diula naē. Bašho a
bame ba tšhoka go omana, ka tšā: le le-
ngwe ngwetš: a omana le matwala wa
gagwe, bjale matwala wa gagwe are, moradi
a ba tšēle, gokaone, ge o ka botšā monna
wa gagwe e mpha ditgomo tšāka, monna e e

dikwa a fohomola. Ge ba imuna motgekolo o fêla a bolêla ka motgwu o we, monna a theletšū, a ba a išā ditaba tlhogong, a kwa bo-Ithoko.

A ka a bolêla selo a fohomola a tšele-tšā gore motgekolo o tla mōša ka mōmo ga botse ka ntle le komano. Motgekolo a se ke a bolêla selo, a kwisā fêla kudu ke mašapa a gore ba imana ba fêla ba gapola ditgomo, bjalo monna a ka a dina ditgomo taba ya bobedi moadi a se a gagwe moadi ke wa motgekolo.

Jobola ke monna, monna mola a benago ka lebitleng la banna ke mota ke monna, lebitla la banna ba bolêla gorobala le moadi kangwa-kang. Ya ba gona le moadi wa ramogolo wa gagwe yowe barego ke Ntheti, moadi yowe ona le bana ba baretana le motšhunkuna ka otee. A filha a dumedišā ditgomo tšā go tšea moadi.

Kgōrō ya ga Masumu ka lebaka lewe ebe e sena banna, banna ba tšhwa nwe-ny ya Matšhipi, go šetšē basadi le baswa e fêla. Moadi a dumela go a dina Jobola

dikgomo, a re fela ke zla bitša basadi ba ga Mašū-
mu ke ba botšhe tabae. Mosadi a dia bjalo, a ba
bitša ba filtha ke mota a ba botšhe tabae we
basadi le barwa bare, thē we dia kwala di-
heba ke wēna.

Mosadi a re, nna ke lukulugile gore ke mo-
adimē, kera gore nka reke a mofa nna le
lena le sa hebe. Mowe ke Theresō, monna
yo mongwe wa magolo golo a re, o mpotšhe o zaya
o reke wa mpotšhe o tšebaya. Ka goriale mowe
a ka tloga a šitwa gabolabala. Lehano re
botšane yo mongwe le yo mongwe o kwile. Tu
u disenago seboka dija kgomo ya magwathae.
Ditaba ke ditšhūšanyana di re pele bare
nāhagō.

Le kapa le yēna o gōna, a reke a bolēla
selo, mosadi yo mongwe a re, basadi bōna ku
motša ba dumēla e le yo mmago ngwana yēna
oreng, bjalo motšgethōlo a re, nna ke a lebagu
yo we ngwana wa magatšatša ga le motšhū-
tšē ka dikgomo tšā gore a tšē mosadi. Mo
we ke botšhatše ka gobane mma mohwa pele
ga tibji, yo a šalago ge a bōna gore ba-
naba fapana o tša balamola.

K34/82

Jobola o dula ka lapeng la LeKapa, Kagorale mowe o swanetše gobekela mosadi wa gagwe ka gona. Monna a loša mosadi yo eleyo wa gagwe, a tšea dikgomo tšela tša goadingwa a tšea mosadi ka tšona. Boya kgomo ke bo boya kgomo. Ke gore mosadi o Itatla a bêtêga ngwana wa moetšana a nyadhiwa dikgomo tša gona tša boya, a difa mony wa tšona.

Bjalo e bekela mosadi ka lapeng la LeKapa ele gore mowe ke molaš gore a dirê bjalo, ka gobane mosadi ke wa gagwe. Ka morago mong wa dikgomo a thoma gobela e la are lapa a tet leje lenywe, ngwetš o be a swanetše gore a bekêlwê ka lapeng laka. Monna a theletša, a bōna ga botse gore mosadi le ge a ka natšwêla pele le ditaba, ditaba dika seke tsamija ka gobane dikgomo o kgopetše ka botšatšga legona o swanetše go hwetšana dikgomo tša gagwe ka gore mosadi a be le ngwana wa moetšana.

Monna a gopola ga botse, a bōna gore gēna ka nši ke tšhwanana, bjalo dipela

êlo dika mmakêla madimabe, mosadi wa gagwe a re goima ke moka monna u tloga a ya makgaweng. Monna a soma a romela la mosadi wa gagwe tshêletê, o boletshê le mosadi wa gagwe gore, ka yônu a swane tshê go rêka ditgomo, mosadi a dira bjalo ka taêlô ya monna wa gagwe.

Mosadi a ka a ba letshupa la gore monna o rêka ditgomo o nyaka go tllilo tshê mosadi ya mongwe. Monna o ile a mohlaloshetshê ditaba ka moka, bjalo ka go le yêna mosadi ka ditsebe a dikwa dipelaêlô tshê mosadi yo we a goadima monna wa gagwe ditgomo. A ba a dira ditgomo tshê golekana tshê we a dimilego, ke moka monna a boya gae, a bitshê ba ga Marûma a ba supa ditgomo. A re keile ka a dingwa ditgomo ke mmune bjalo le hono ke re ditgomo tshê la ku goadima sedî, ke lebugile kudu ke re ke la la tshê ke nna tshêwana ya lona ke moka ditaba tshê fêla. Dipelaêlô kamoka tshê fêla.

Mosadi yola wa go moadima a letsa gore a owa ditgomo tshê goadingwa diadingwa

K34/82

844

37

Ka baka la go tšea, mosadi, mosadi o a tloga
a ba le ngwana ke motša ngwana a nyadiwa
a kgona a e fa mang wa dikgomo, monna are
tšhe we ka motša diakwala, bjale tša a tšhe le tšhe
na dia swana. O re o leka go tšhibetša boša
edi bja gagwe.

Mphōdi ke mosadi wa ga Mongale bja-
lo, mosadi yo o ile a ba le bana ba ba
bedi ba busehana, ngwana wa pele o ile
a bikiwa mmago a ~~supeta~~ bjalo ka mo-
rago mmago bōna e hwa, Monna wa gagē
o hwile bana e sale ba banyana. Mova-
tšo e tloga a ya ga mogolo Murwalē
e ya a dula gōna.

A bolle a ba mōhepa, mosogana yo
mongwe wa ga Malalē a fitšha a molo-
šā ba kwana. Monna yo we wa ga Ma-
lalē a nyala mosadi wa gagwe, a monyalla
lapeng la mogolo wa gagwe. Kowa lapeng la ma-
gō bōna ga gona ngwana, bjalo dikgomo e tša
ba tša mang.

Empa ngwana wa mogolo wa monna o gōna
yowe a ilego a phōphēla dikgomo, ke motša
are o tšea dikgomo gore ka tšōna o tšaya

K34/82

a tšea mosadi yo we a swanetšego go tšoa lapa. Marwalê a gana le dikgomo a re lapa a leji lenqwê, nna ka noši ke swanetšê go tšea mosadi. Ba ga Mongale ba gana bare a go kwale, ge o ile wa tšea mosadi o le mo bogadi bjale mosadi yo we o tla ba wa mang, a re monna yo monnye waga Mongale yo a moratago o tla fatla a du-la naê.

Mongale a seke a kwisša ditaba, bjalo ka goriale mowe a seke a phakêla go gapa dikgomo a bitša ba nna ba gabô gore ba yo mokwiša tabae, le ba nna ba bangwê ke moka a ya nabô. Marwalê o be a tšere ke ba ga Malosa, ba fitšha mowe Kgorong ya ga Malosa ba dumediša mang wa motše.

Ka morago ga mowe ba tšhagiša mantšh a bôna, mang wa motše a re, nna ke motšo o šele mowe ditabeng a ke nyatše go ditšema, ditaba ditšeba ke lena le kga-ithedi ya lena. Ke moka monna a bitša Marwalê a mega ditaba, a bolêla bjalo ka meitšha, ba nna ba ganetša Marwalê

base re a tšeba gore dikgomo a dina
 mong wa tšona, ka goriale mo we lehošo
 mong wa tšona ke yēna monna yo, tšaba
 kgolo e kabe o be o bolēla gore monna a
 seke a ya a ja dikgomo ka kgomo a fi-
 lithe e tšee moadi ka tšona. Ga ka-
 ya a dija ka le gano mo we re ka ema
 nago.

Marwale a kwa ke moko a tšella dikgo-
 mo Matlala a digapa, a ntšha kgomo
 ka e tee a fa ba ga Malosa ka gobane
 ngwana o lešē ke bōna, kgomo e we base
 kgomo ya maledi. Molaō tšaba a leji lenywe
Matlala le yēna a ka seke a dija mo-
 diro o mongwe ka tšona, ka ntšhe le gore
 a tšee moadi.

Kgomo e nqwe le ge e ka hwa molaō o
 swanetšhe go tšibisa Marwale le moratšho
Mamobu, go tšwisa gōna o swanetšhe go e-
 tšwisa. Bjalo le bōna ba fi lithe ke bōna
 ba we ba swanetšhe go gabolēla modirō
 wa kgomo. Matlala a ka a dija ka le
 gano, o ile a tšea moadi ka tšona wa
 go tšwisa tšaba la moko.

K34/82

Matsatsi Masilu o ile a ba le bana ba
ba-Ithankana ka babedi le basetana
ba babedi, modimo o be o dirile gabo-
the gore mo-Ithankana yo mongwe le yomo-
ngwe a seke a Ithaela mosadi. Papa
go bona a hwa bana e sale ba banya-
na.

Mosadi a na maano, ke moka mosadi a
seyela ke ranwane wa ba monna wa
gagwe. Ngwana wa gagwe wa pele wa
mosadi a nyadisa, ke gore o be a tsa
ke ba bangwe bjalewa ba ga Mabakane
ba-Ithudisa, bja nyala ka lesome la
dikingomo le kgomo tse ditshelago. Baithu-
diwa ba gapa dikingomo tse ditshelago
ba sala lelesome.

Monna a fela a foraforantshetsa mosadi,
nywaga o mongwe le o mongwe ba-Ithaba
kgomo, bana ba ba-Ithankana e sale ba
banyana. Monna a dirile molato o ya ga
mosadi, ke moka mosadi o mofu kgomo o le-
fela molato, dikingomo tsa fela ka moka. ke-
kgothwane lona le go tsewa la seke la tse-
iwa ke bana la bogole.

844

41

Mosetšana yo we o belege e se segōlē,
o golofetšē ka mosago gu mo a bolotšē, ka
mokgwa o, oile a bahja kudu, mowe a ba-
go a idibula. Bjalo mmagwe a molêla, ke
moka ge a phafoga mowe gaidibaleng, nemo
ka a napa a ba serêtelê.

Ba-wa ba mokgekolo yo we ba ba ditshu-
wana e be busuwana go bōna e be bo
segōna. Monna are go bōna gore bana ba
godile ba nyaka go mēlia ka gobelaēla di-
kgomo tšā kgaitšedi ya bōna, ke moka a na-
pa a tloga a ya matkowanng. Are go fi-
liha a hwa. Monna le yēna o be a sena
mosadi, mosadi wa gagwe oile a hwa e
zale, ngwetšā.

Ba-wa ba mokgekolo ditkgomo ba yo di hwe-
tšana ka e, ga go gōna ke moka ba tlahwa
ele ditkgopē, arebe motlho ^o ^{zont} mongwe e ka ba
dibereki, ba tšea basadi ka mualla a bō-
na. Moswa wa gagwe yo we basego ke
Mabedišē, a tšhama go farana le mma-
gwe, are go yēna ke nyaka ditkgomo tšā
kgaitšedi ya ka, bjalo mokgekolo a šitwa go
mafetala.

K34/82

ketlhayo yaba le legole gare ga morwae
le mmagwe. Morwae a fothusa a tia mma-
gwe, a se go karne ge ohwile a o mōho. Ba-
tho ba motšā gore, seile ra gabotšā gore ge
o sinya dikgomo ka moka bana ba tla re-
ng ka bōna, ge ba tllile gale ba o kwa ho-
gōpē ba tla gotia.

Mafellō mmago bōna a hwa, ka bakka la
dinyalo tšū ba twa ba gagwe. Bana ba ša-
la le busuwana tja bōna, bana buwe
e be ba tšhabana le matšowa, ka go riale
mose modirō wa bōna o mogolo e be e lego-
toma. Ba bolaya diphoōfōlō ba tla ba re-
kišetšā batho. A bakka ba ba le basadi ba
phela ka go šegēla, ba ba ba ba kwēra ka
gore ke boballa ka e, ke moka ba kitimē
ba yo šegēla. Ba madimabe ba file kemmu-
go bōna.

Ngwana wa mathōmō kudu go swanetšē
gore e be ngwana wa mošetšana ka gobane
ngwana wa mathōmō ba ruta ka yēna
digale. Digale ke gore boloi, ge moadi a ka
ba le ngwana wa mathōmō, ke moka ngwa-
na a hwa, ba se ba dio bolaya gore mmago

ngwana a rutê boloi. Bjalo ka goriale
ngwana ge a ile a ba molthantana gomola-
ya gagugwe a ba tswenyege. Ge e lengwa-
na wa moetsana, mmogo ngwana a kuse-
ke a dumêla ge ba molaya, ka gabane mo-
sadi gare ga bana ba baathantana le
basetšana o nyaka bana ba basetsana
go phala baathantana.

Ngwana wa pele wa molthantana o phe-
la ka mathatse, wa bōna a phela batwadi
ba mosadi yowe o motšereya ga baloe. Le
gōna ngwana yowe wa molthantana wa
pele ge a ka phela gothwe a ne a tshalefa
ka molaō, ge a kuse o a tshalefa baathate
bja gagwe bo a galoga. Ke bakka la melomo
le ditšganetsānō tša ge banyaka go molaya
ke tšona tšewe didisago gore a seme a
tshalefa ka molaō.

Ngwana wa moetsana a na molatso ge
a ile a ba ngwana wa mathōmō, kyomo
ya tshadi a e e badimung le ge dieya
a tša tšala, kudu goya ditšgomo tša di-
phola, o ka bōna le ge ditshabiwa ba banyaka go-
tshaba tša dipholo, ya tshadi wa bōna ba

tlhabu e tlofetšē, ge e sale e ntswa dibe-
lo tša bašho dikwa bošhošo, ge gona le a pho-
lo ke moka ba moja ya pholo ke moka ba bola-
ya yōna, ya tšhadi ya phela.

Kgomo ya pholo e bega badimu, gobjalo ka
bašhanšana, ba bega badimu ba gabo ka
yēna gore sewe ba nyamiso godira badimu
ba bakwêlê. Badimu ba dumêla selo se
sengwe le se sengwe se we mōho a seng-
pêlago. Dikgōši lebaka a madipula diena,
bjalo ba bōna pula e sane, ba swana ba-
na ba lelōko la banna, ke moka baya ba
molaya, ba bega badimu ka yēna, ba fo-
ka dišhare ka madi a gagwe ke moka pula
yana.

Dišhare tša pula o ku sene wa dišwa-
rêla kantle le gore o bolaê mōho o fo-
ka dišhare ka madi a gagwe. Bjalo le bjō-
na boloi bobjalo, ke lona le baka lewe bu-
na ba pele ba bašhanšana ba sašhu-
lefego ka molaô. O phetšē ka bošhata a
le gare ga lehu le gophela, bjalo ka baka
da mmagwe a phela, mōya e la ya gobae nyu-
ka gore a hwê e godimu go yēna.

Badimu le bōna ba Ihabêla Kudu gofêla
 ba fiwa ngwana yo a swanethêgo goba a
 ba go tšhêša mollô. Ga leke le Ihaba morho
 la šia kgomo, ke gore molu di kgomo e be
 e ke a digōna le dinku, se Ihabêlô sa badi-
 mu e be e Ihaba ba Ithumana, bjalo e le
 Ihaba kgomo, kgomo e hwa bakeng sa ngwa-
 na wa molthanka.

Bana ba bantši, mosadi a ka bêtêga bana
 ba bantši, bakeng sa taba e ya bana ba
 bantši gona le dipolêlô ka gobane dipolêlô
 tša batho a difele. Ba leloka la monna yame
 anago le mosadi wa bana ba bantši, ka ngu e
 ngwe ba bolêla gore mosadi o gudišitšê kgō-
 rō, ka lebaka bane, le Mile la mōna ka e
 morho wa godio phaphaša bjalo ka kgogo,
 bana a ba ilale ka mohuta o.

Ba gōna basadi ba ba bêtêgago lesome
 la bana go fitšha le ngwana ka o tee, go-
 feta mowe a bakwale. Bjalo ge a kare
 go bêtêga ka mokgwa o we ba phela aowa
 o tla ba le kgōrō ga e le êpana ga lefele.
 ge baile ba a hwa, mosadi o kwa a bolêla gore
 nna e be ke sa tšhêše go bêtêga ke be koma le

bana ba gogoma bokêê He diokgunya He mo-
climo.

Bjalo ka mosadi yo Ngwarokwane ngwana
mo Moeng, a tšere ke Ntširi Mašumu, mosadi
yo we oile a bêtêga lesome la bana le
le ngwana ka otee, bana ba bane ya ba
batlhankana, ba tlhankana maina a bôna
ke, lekgowa, Moroka, Tlhôgô le Tthophi bjale
ba setšana ba ba ba bašuplega. A hwêla ke
bana ba babedi, ba ba phêthago monwana ba
šala ba phela.

Mosadi yo we bare ke mosadi, ka gobane bu-
na ba gagwe a bahwe le gôna a sepêlêgô e
botse, ya gohwetšana bana ba mosadi ba
diotlala lapa. Dipolêlô tšê we di foba gôna
empa a dina taba.

MaKgatlako ngwana Maseôkôma a tšere
ke baga Motlhube yêna a bêtêga lesome
la bana, batlhankana, ya ba ba bane ba-
setšana ba tshelêla, bjalo batlhankana
ba bararo ba hwa le basetšana ba babedi
gwašala motlhankana ka otee le base-
šana ba bane ke motlhankana. Mosadi o
be a phaphašitšê o dio kgunya He moclimo, tšê we
ke dipolêlô tšê batho.

K34/82

Ge mosadi a ka hwa a šia ngwana mo-
ledi wa nqwa ke matgolo wa gagwe yowe
elego mmago ngwana. Ge matgolo wa gagē
a hwile, ba mofu mosadi yo monywe wa le-
lotlo la bo monna ke moka a lēla ngwana.
Ka gobame le ge papagwe a šetšē a tšhela
a ka rene a kgona go molēla. A ka du-
la naē ga ngwana e le yo mogolo ka gobu-
ne o tla rena peela.

Bjalo ka monna yo tšhabelē oile a
hwēla ke mosadi, mosadi a šia ngwana wa
moetsana, e be a šetšē a kgona gošila ke
moka papagwe, a lēla ngwana ka noši.
Monna o be ana le mosadi ka o tee, a
molēla gofiithēla a bolla a eba a tloga.
Mokgalabje yowe ga gona tšela e a ka
hwetšānago ditgomo ditgomo o tla di hwe-
tsana ka yēna moredi.

Ge moetsana e šetšē e le mošhepa maso-
gana ba šetšē ba tla mološa, ke moka
papagwe are, o modira mosadi moetsana
a gana, bjalo a moka tšela a ba a di a
batšhola le moredi, moredi a bōna gore
taba e ke e ditšhila ke moka a tloga a

844

48

ya le dikompo. Mongalabje a letša ka maad-
tla gonyakela moredi wa gagwe a sene a
mōna.

Mongalabje yo e be ele ngaka, ke mōka monna
yo manywe wa ga sekgobela a loya monna
yo manywe, ke mōka ba gabo monna yo we
ba sinya letšwa. Mongalabje yo we wa
ga sekgobela a tšena ke letšwa, a bitša
tšatšabêlê, a mōmpa kgomo gore nhalaf-
e ke tla gofa kgomo e.

Monna a gopola gore ka gobane moredi wa
gagwe ga gōna, a se, ka gobane kgomo ke
tšhadi e tlaya ya tšwala ke mōka ka tšea
moadi. A tšhabêla monna yo we wa
ga sekgobela, ke mōka ga a fōla letšwa
la swasa yēna. Mongalabje wa bātho a
hwa. Mōtšholla manywe ga tšibji, mo-
tšhomang wa setšholla. O ile ke tšholla moredi e
digamile dillê yēna.

Tema ya 2: Bogolo bja moadi bo sepele ka digomo
Monna wa basadi, gotšhêlana ga bōna
ka bogolo bja bōna. Moutšha tšhakeny ke
yēna moadi yo magolo, wa ka morago ke
mōka o latêla wa pele, wa ka morago gowa

K34/82

bobedi o la tšela wa bobedi bjalo bjalo ka
 go tšhama ga bōna. Ke moka ba ka napa
 e ba ba bagolo, ge monna a ba tšere ka di-
 Kgomo tša matla a gagwe. Ge go ka tšena
 Kgomo tša go fwa ke papagwê ditaba mo-
 nthamong ditwa Kguitšedi ya monna mosadi
 di yowe o tšilo ba feta ka moka ga bōna,
 goba le ge papa a gagwê monna e le diyo
 mo tša go tšia tšhōgō ya gagwe mosadi yowe o
 ba yo magolo.

Bagolo bja basadi ga ntši le tšibiwa kudu
 ge monna a sapela, ka motšego ga moahwi-
 le ke moka ba palakana. Selo sa monna ba
 sella ba le ka lapeng le legolo, ba tšhe ka mo-
 ka batla motšeba le ge bana ba loma le-
 rōtše ba loma ka lapeng le legolo bjalo yo
 mongwe ga e le moeti o tšia tšeba gore mosadi
 yola ke yo magolo. Bana ba we le bōna bja
 ka golatelana ka bagolo bja batwadi ba
 bōna.

Monna a kaba le Kguitšedi tšhe pedi bja-
 lo, moratšho a nyatwa pele, magolo a šala
 e le le gakwa, bjalo Kguitšedi ya bōna a tšea
 diKgomo tša moratšho a tšea mosadi, mosadi

yo we o montshuthe thakeny ke mosadi yo
mogolo ka sôna sebama sewe, bjalo mogolo
a nyadisa, a tšea ditšgomo tša gagwe a tšea
mosadi ka tšona. Mosadi yola wa pele o bo-
êla ka fase, ke moka mosadi yo mogolo ke
yola a go tšeiwa ka ditšgomo tša mogolo wa
gagwe.

Ka goriale mowe bogoro bja mosadi bo se-
pela ka bama la ditšgomo, bjalo ka ge ba-
na ba bêtšga, ngwana wa pele ke mogolo
wa bôna ka goriale ke gore ke yêna ngo-
ši ya bôna, ngwana yo a molatšlago ke
molata wa gagwe. Bjale basading yo mogolo
a a goma a ba molata wa mosadi wa ka
thago ka bama la ditšgomo tša go tšwa nga-
itšedi.

Motšwala, motšwala wa monna ka me-
tšha ke yêna yo mogolo le ge basadi ka
moka ba ka fobitšwa pele gagagwe, yêna
mo tšhang ba metšha basadi ka moka ba wa-
netš go tšama mollô, ba ê ba rumašê
mollô ka lapeng la gagwe ka goriale
mose ke gore ke yêna mmagô bôna
ka moka.

844

51

Ye yo mmago bōna a sa nyadiwa ka ditgo
mo tšā go tšwa Kgaitšedi ya monna wa ga-
gwe, gawaba gona le mosadi yo a nyetswego
ka ditgomo tšā Kgaitšedi ya monna wa bōna,
motswala a ka seke a ka yo mogolo, o tšaba
molato wa yola.

Bakeng sa Matswala a bane ba dumela
gore a nyadiwe ka ditgomo tšā ba tšho,
ba manyala ka ditgomo tšā moredi wa pele,
le ge monna wa gagwe e sale mo tšhanka-
na, o tša fotla a ba a molêla. leng ga lokwa
ga gofele, se we ke seema, ke gore ge ba
bōna gore ngwana wa bōna ke yo manya-
na, mosadi a ka tšā a tšhaka, ba mola-
kolla gore a tšewe. Bakeng sa tšaba ya
go tšea motswala ga gona molato goba monna
o tšea le kgōtšwane galukile, kgane ke ge
ditgomo tšā go manyala ditšwa Kgaitšedi ya
monna yo mogolo.

Bana gantšhi ba tšala ba fapana ka
baka la bogolo bja batšwadi ba bōna
yola a se, mogolo ke nna yola le yena
a se mogolo ke nna. Bja lo ba bogolo ge
ba tšilo ba lamola bakeng sa tšaba

K34/82

ya mohuta o we, ba nyakisisha dikgomo
tša gonyala bathwadi ba bōna, ke yōna thi-
kō ya ditaba.

Bjalo ka Moeng, ke moTlogolo wa ga Maile,
a ya a tšea motwala wa gagwe Pu-
lane, Pulane a bēlēga ngwana wa Ma-
dome ke moThantšana, ka morago a bēlēga
mosehana Maleho, le moThantšana yo Ra-
moeng. Ramoeng a hōle sale lesoga-
na, ebe ele mogolo wa Madome, gwasala
moratho.

Pulane le Moeng ba rēva gore baswane-
tšē go tšea mosadi ga Maile, ka gabane Ma-
leho o nyetšwe. Mosadi yowe o be a leba-
ne mogolwane, bjalo kgoši ya Tloga ngwē
e a sala, ka goriale mowe mosadi o leba-
ne Madome, bjalo ba thopha dikgomo ba isa
ga Maile ba ya ba nyala mosadi yo Pulane
otla ga Ratgadi wa gagwe bjalo ge a fi-
tsha a hwetšana gore monna wa gagwe
ke o monyana, ke moka papago Madome
a dula le mosadi.

Ke moka mosadi ke wa makgalabje, bjalo
mosadi yo mogolo e sale Pulane wa pele.

K34/82

Ngwana wa pele wa moithammana ke yêna
kgoši. Mokgalabje le ge a dutš'i le mosadi yo
we Pulane, yo we a goba a lebane morwa
wa gagwe, ke moka Pulane a ka seke a bêtê-
ga kgoši. Monna ka o tse a ka seke a
bêtêga kgoši tše pedi, o bêtêga kgoši ka
ete e yaba ke moka, bana ba bangwê ke
balata.

Mosadi yo we Pulane o tšese ka dingomo
tša kgaitšedi ya Madome bato a ka seke a
ba mosadi yo mogoto ka gobane o dutš'i le
mokgalabje, e kabe mokgalabje a le sebetse
tše mosadi, mosadi a noba a sepela le ba
bangwe o be a swametšê goba yo mogoto.
Ka gobane mong wa mosadi e be e tšaba
ke Madome.

Malcho, yo we e lego kgaitšedi ya Madome
ge a bôna mamuwî, ore mogadibô, kudu
ore mma ka gobane o dutš'i lapapagwe.
Mosadi yo we a bêtêga ngwana wa mose-
tšana, ke moka batšea dingomo tša gagwe bu-
difa Madome a ya a tšea mosadi ga kgô-
tšwane yo we leina la gagwe e lego Marhale
a golêla Pulane.

Mmago Madome a ba le ngwana wa mose-
tana wa lekgōtswana. Kgaisbedi ya Madome
a nyadiwa, ke mōka ba tšea dingomo ba dife
Madome a tšea mosadi wa bobedi ka tšona
ngwana Malosa. Ge a fitšha motšeng ke
mōka ba tšona mellō, mosadi a ba ya nogo-
lo, ka baka la gore dingoma ditšwa kgaisbedi
ya Madome.

Pulane a bēlēga bana ba ~~Matšhinyane~~,
Patlama le kekalatlana. Matšhalō a bēlēga
ngwana wa ~~motšhantšane~~ ka otee leina
ke Ratšhobadi, mosadi yola wa gatswa
ga Malosa a tšene a ba le ngwana ya
ba moepa. Madome a goma a ntšha di-
ngomo tšea gagwe a yo nyala mula-tlō
ya Mogadi a ya a nyala Mogadi o tlilo
tšhatšwa ditšwele tšea sangadi wa gagwe,
a mmeke.

Ge Madome a sa phela, gobe go sa kwalo
selo, ka gobane e be Madome a se gobana
bana baka, gobala ba Pulane yo manyana
ka lebaka e se barwa tšē. Papago Madome
a hwa, ka morago Madome a hwa gwa šala
ba manyana.

Na motago ga lehu la Madame Kemoka
ba kgobakana ba ga Moeng, ba nyana go tseba
kgozi ya bona. Ngwana wa Pulane Ma-
tšinyane a se, ke nyana go tseba gore mo-
kgotong ya rena ba ga Moeng, mogolo wa
reana ke mang. O bolēla a le bjalo tse-
ba ga botse gore yēna ke yēna, o
mogolo ka kgopolony ya gawe, ka gobane
ke mo mogolo wa ga Maile.

Ditaba diwanetšē ga tšhōša, ke batse-
kolo ka gobane rena ke rena bana. Ba-
kgemolo bare dinonyana go tšhalefa ma-
foto, lena bolēlang, ka mōkwa o we papa-
go lena a goba a lelaya ka ona. Matšhi-
kinyane a se, le swanetšē gore le re bo-
tšē, lefate le leswa le tša ka le letala.
Bare diakwala gotia ka le letala ke
kgamotšō mowe re bōnago gore le abjē-
la.

Ditaba tša kgangwa banna, ba lebele-
tšana, ke mang ya kgago tšhōša. Ra-
maja ke wa ga Moeng wa lapa le
lenyana, a ēna a se, le se ke la fo
lebelešana, mōtha yowe a re kgobakana-

nhago, o swanetše gobolêla, a dula fa-
se, A gwaaka gwaba le mōtho yo a êma-
yo.

Monna yo ke wa Ngōrō e šele, Matlala
ere gobōna le khōma go tihōlha magōtlō
la bōna mel mesela la tšhabe, leho no le
renq le bohomola, bakeny sa gore le
bolêlê. Ga malome wa lena ke ka e,
bare ke ga Maile bjalo leho no le renq
le nyaka go tšeba lena le tšeba ga ma-
lome wa lena, kgame ga bana ba tšea
moadi ga Maile, ba tšere, bjalo ana
nywana wa mōthamkema, o gōna, ke
yēna mong wa lena. Nna ke tihōlha di-
taba gore le bolêlê.

Matikinyane a êma, a re, Mongule wa
kwala, nna ke nna nywana wa Pu-
lane, ke mōtlogolo wa ga Maile, ka
goriale mowe, ke bōna e ka nna ke
nna yo monyana, dilo ka mōka didiri-
wa lapeng la nywana Malesa dilo tšea
gabega ba dimu le ge re le kamphatho-
ny ke bōna Rakgobadi a êta pele ga
rena re ni ke mōka re molatšeta, ga

K34/82

mōgō le ga golumiwa nqwaga o morwa
gobjalo, bjale ke lebuta le we nna ke
belaielago ka lona.

Rakgobadi, a eina a re nna ga Keili
go eha pele, ke nna ya monyana, ke
eha pele fela, ka godane ka motape
ng la ngwana Malasa ga gona nwa-
na wa moithantana. Nna a ke tele
bogozi ke lla go tuma bogozu bona le
malapa a bjona. Banna ba thoma go se-
kwane, batlogolo ba Male bare ba bago-
lo ke rena.

Pulane wa pele o hwile, go setse Pu-
lane wa ka nthago, yowe e lego mmago
Matshinyane. A re gobona e ke lethe-
letseny bana, le kitimela gametša le se-
šu la thahuna, bogolo bja motho bo sepe-
la ka dikgomo, bjalo le hono e kabe le be-
le butšisa ba nyekolo mo sepetelê ya dikgo-
mo, nka be le kwa ba fetola, bjalo lena le
ba thiba ditsebe.

Pulane a tšwela pele le go thaloša
ditaba ka mokgwa o a thebago, a re
gobona, le a bona bana, bogozu bja gemo

K34/82

e be bolebane nna, bjalo ka šitwa ka bakka
la gore bakeny sa gore ke dute le Madome
ka tšea ke papagwe, bjalo ka ba mogadiKane
wa rakgadi. Dikgomo tšona ke nyetšwe
ka dikgomo tša Kgaitšedi wa Madome Ma-
leho. Lena bana bakka le ba banyama,
Kgoši ke Madome, bjalo ka ge Madome ele
ngwana wa Pulane ke wa pele, nna ke nna
mosadi wa bobedi.

Mathale a e ma a re, nna le ampōna,
ke nna mosadi wa Madome wa pele, ka
molaō e be ke swanetšē goba yo mogolo,
bjalo a gokgonene, ka bakka la gore a ka tšea
iwa ka dikgomo tša Kgaitšedi. Bjalo Papa-
go lena, o ile a tšea dikgomo tša lekgōthwa-
ne a tšea Madome ka tšona. Ke leba-
ka le we ngwana Malasa a re fetayo
ka lona.

Mathale ke lekgōthwane, mogolo ke Male-
ho, bjalo bōna ka noši, ba sokolla dikgo-
mo tša gobēa Pulane bare ke tša moratho
tša mogolo bare, ke tša ngwana Malasa
Mokgadi, ba šupa Maleho gore lapa la
gagwe ke la ngwana Malasa, Mathale ba

K34/82

morupa lapa la ngwana Maile, rena re the
ba golebjalo.

Ditaba diile tša fêla dietla mowe, ke
moka lapa la ga Maile le huile, go tšaga ga
lona, e seje ngwana wa ngwana Maleša a
ka tšhopho dikgomo a ya e tšea mosadi ga Ma-
ile. Dikgomo tša ngwana wa pele, kankle le
mowe ke moka gohwile. Ditaba tša bogolo di-
sepela ka dikgomo tša goha tšea, eseng ka
dikgomo tša maatla a bōna a owa ka dikgo-
mo tša bayedi.

Monna a ka tšea basadi ba buntš'i, ba
bangwe a ba tšea ka dikgomo tša gofiwa
ke mmagwe, tše dingwê tša gofiwa ke Pa-
pagwe, tše dingwê tša maatla a monna ka
noši, ka morago a tšea mosadi wa dikgo-
mo tše ditšwago ngwanana, mosadi yowe ke
yēna yo mogolo, buntš'i bja basadi ba ba ka
fase gagagwe. Bjalo bōna batla latela-
na ka gobikiwa ga bōna.

Ge goile gwa sebe le dikgomo tše ditšwa
go ngwanana, ya nopa dikgomo tša gofiwa
ke bātswadi bjalo ka ge go tšhalušitšwe ka
magedini, mosadi wa pele ke yēna moja le-

K34/82

fa.

Go ja lefa, a se gore dilo ka motu tša pa-
 pagwe a ka dija a letee, a owa ge papago
 bōna a ile a hwa a šia dingomo le dipudi:
 le dinku gamōgō le tšhalete, ditu seke tša
 ja ke ~~moa~~ nywana wa moedi yola magolo
 a owa, ba-ithologadi ka motu ba šia a bagana
 ka dilo tšewe. Nywana yowe a ka-seke a
 hwetsana selo.

hefa lewe le bolelwago ke lefa la dilo
 tše bjalo ka ge papagwe a ile a hwa e le
 ngama, ke motu a tšea dituola a šumiša
 tšona, ge a be a o kwa moedi wa papagwe.
 he gore dipheko tše dingolo didulē ka lapeng
 la gagwe. ke lona lefa lewe le bolelwago, e
 seng dilo tša gophela. Ge ele mafa a malapa
 a laolwa ke beng ba ōna, yēna ba fomotšā
 bjalo ka ge ele yo magolo, mabjalwa ōna ba
 ka seke ba mokōna, ka gobane ke magalwa
 bōna.

Bjalo ka yēna mokgalabje yowe wa ga
 Moeny, o ile a hwa a šia dingomo tše
 tšhale. Moja lefa ke yēna Mokgadi, bjalo
 ka mago ga sellō sa menna wa bōna

K34/82

ba ntshagana dikgomo, basadi ba gagwe ebe
e le babane, yo monywe le yo monywe a fe-
ka le kgomo, gwa tsala kgomo ka etse, bare,
kgomo e swametse gore e fiwe mosadi yo
mogolo, basadi ka moka ba gana bare ka
moka e be re molêla ts'a goja, bokone e re
gore e bolaiwe, ke moka re a belamê dina-
ma.

Ba ile ba dina ka mokgwa o we ba tholo-
gadi ba bolêlago ka ôna, ba balaya kgomo
ke moka ba a bagama dinama, mosadi yo
mogolo a tse'a numa ya letshogô, molata
wa gagwe, le yêna a tse'a letshogô, yo a latê-
lago yo we a tse'a serope, wa mufelo le yê-
na a tse'a serope. Dinama ts'a mothakori
ba ipuganya bare di le ba lelako la bôna.
Sehuba ke sa moja lefa, molata le letshogô
ba a reu felo gatee.

Mokgalabje yo we o hwile e le nyaka, bjalo
dilo ka moka ts'a bongama ts'a tse'a ke
moja lefa. Mosadi o be a sena ngwana
wa mothankana, mosadi yo a molatêla-
ana le ngwana wa mothankana, mokga-
labjê a molatêle bongama, e motš'a gore

K34/82

844

62

dilo tše dingolo ka moka o dibee ka gangwana
na Malesa, ge onyama go dišumiša o dišumišē
dile ka mowe lapeng lewe. E tlu re
ge a kuba lenywana wa molihankana ge
a godile o mogafēle tšona.

Ke gōna moja lefa a kgonago a ija lefa,
a tlu jago lefa le monna wa gagwe. Kago-
bane ge motho a kutla, ke moka a moalafa
ka ditlhare tšewe, ge motho a ntšha li-
lefa, monna o swametšē go šupa mosadi.
Ke moka ba ntšhagane. Bamosadi ba bangwe
a bana kuba nabō. Ge mowa wa moja lefa
a godile ke moka, monna o swametšē go šupa
moja lefa dile tšā gagwe, bjale ke moka go fe-
dile. Monna le yēna o tla ba a šumiša ka
bêlō ya gagwe, bjalo a zana taba ke gobe-
ga mosadi wa leja lefa.

Mosadi yo mogolo wa moapa, mosadi yo a
ka seke a tlošwa bogolong bja gagwe, taba
e e ka dišegago, ke gore monna o swametšē
go tšea mosadi wa go tšhatšwa dikgwel e.

Taba e ka molaō wa se gagešu ga edu-
melege, gore monna a yo tšea mosadi ho
wa mosadi wa gagwe, are, o tšhatšwa di-

K34/82

Kgwele, taba e e di-rêgago ke ge mosadi
 yo we wa moopa ahwile, bjalo ba yo tšea
 mulla mula-ntlo. E seny gore a tšeiwe a
 yo dia bogadikane le mogolo wa gagwe a
 owa ba-e go aile. Ke molaô wa bathoka o
 we. Mosadi yo we ba ka seke ba mōlōšā
 bogolong bja gagwe ka bana la boopa, o tla
 nahwa ele yomogolo. Yaba ~~gona~~ ba ka kgonago
 ba yo tšea mosadi wa mula-ntlo, o tlo du-
 la tulony ya yala mogolo.

Mosadi yo mogolo, le ge ele setlaêla goba
 segôlē, gona taba, ba ka seke ba mōlōšā
 ba bea yo monywe ka bana le bogôlē goba
 botlaêla bja gagwe. Ke yo mogolo, gona ta-
 ba, mogolo-goto yo monywe ore kgōši a e tla-
 lefe, go tla lefa ba lala, ke moka ba fêlê ba
 e letšā kgōši.

Mowe ba moeletšago, ge golumiwa ngwa-
 ga o moawa, ka gobane yêna ge a sešū
 a dia bjatwa bja goloma ngwaga o moawa
 ga gona mosadi yo a ka dirago. Bjalo ba
 swanetšē go motšā ge ba bōna a diega,
 ba motšē gore o swanetšē golumišā bana ngwa-
 ga o moawa. Mehe e mintšī ba tšetšē ba

lumile, bjalo re tlabu ra thama re nwa
ra fenegeta bana. Ke moka a dirê bana
ba motse ba Kgobakane ba lone ngwaga omo-
swa, bjalo molaô o phefhegile mosudiyo
monywe le yomonywe a ka kgona go ômela
bja gagwe a nwa.

Dingoa, mohumagadi wa Kgoa, tuba ya go-
nyadiwa ga mohumagadi wa Kgoa e fapane
le bogolo bja basadi ba ditgôrô fêla, Hu mo-
kgwa o, mohumagadi wa Kgoa, a nyatwe ke
Kgoa, goba batwadi ba Kgoa ba ntshu ditgo-
mo tsa bona ba dira motso wa bona a nwa
o nyatwa ke setshaba. Kgôrô e nywê le e nywê
e ntshu kgomo ke moka ba dira motse, ke
tshu go nyala mmago bona.

Mosadi yowe a tsewa ka ditgomo tsa
molho, ka goriale mowe ana mamuwu
wa gagwe, ke mmago setshaba. Mmago
setshaba o tsewa ga malome wa Kgoa.
Le molhang a bekiwago, ba dira motse o
mogolo, Kgôrô e nywê le e nywê e ya e-
swere selo, ke sa gofa mmago yena,
mabjalwa ke mabjalwa, ke moka ba ke tsewa ba
thabehê mmago bona.

Basadi ba motse, batima mellô ka moka ma-
lapeny a bôna, ke moka mollô o go tšhwa ka
ga mmago bôna, ba yo tumiša mollô ka la-
peny la mmago bôna. Mosadi a foya ka mo-
kgwa o a ratago, ba ya ke golatšhama ka
bogolo bja bôna, gore mmagô bôna le yêna
a bônê yo a ba fetago.

Ka goriale mowe go ~~šhwa~~ gore ke yêna
môtho yo mogolo, o ba goletšê, meluô ka mo-
ka batla kwa ka yêna, le yêna a bu bo-
tšê ka noši, gona le mosadi yo a molatšela-
go o botšâ yêna, ke moka gwaba yêna
a ba thalishetšago. Dilo ka moka tša kgôro
di dula ka mowe ngwaneng wa mohumagadi;
goba môtho o thabile kgomo, o ntšha le thha-
kori ba iša mošate, le swametšê go tšena
ka lapeny la mohumagadi.

Ge melato e rešitwe kgwaneng, bjalo môtho
yo monywe a ja ke molato, môtho yowe a le-
fa, ke moka a ntšha sa go tšwella kgôro
kgôši a swamêla gore a tšee selo se we
a iše ka lapeny le tšele, o swametšê go iša
ka mošate. Goba ke kôma e a bolle ba ya ba
bolaya diphoôfôlo, ka moka ga tšôma dikgo-

bokana ka lapeng la mōāta, ke moka basadi
ba kgōzi ba abelwē ka mowe lapeng la mmago
bōna.

Mohumagadi ge ele setlaēla goba segōlē, ga
gona taba ke mohumagadi, ke mohumagadi ga
gona ka mokwa o a ka tlošaga. Kgōzi e ka
mpu ya modira matonyadiwe ga gona taba,
dilo tōna ka moka tša bogae di swanetše go
dula ka lapeng la gagwe, dilawo di le ka
gōna.

Mohumagadi wa moora, kgōzi a swanēla
go tloša dilo tša botena ka lapeng la ga-
gwē ka banka la gore a na nywana, o swane-
tše go fodibea ka lapeng la gagwe. Ge kgōzi
a ka nyatsā mohumagadi, a tšea dilo tša
kgōrō a dišā ka lapeng la mamotwē
ga se molaō, ka gobane mosudi ke mmogo se-
tšhaba, ka moka dilo tše we ba didiāgo ba
didiēla mmogo bōna, eseng mofokotšana yo
yo mongwē, ka goriale mowe o tla ba a nyatše
mohumagadi o nyatsā setšhaba, taba e we
ba kgomana le batsela ke bōna ba swanetše
go go mongalemēla, ka gobane e ka banka
ntwa.

K34/82

Ye Kgoši e nyama gore basadi ba dirê modirô, o botša mohumagadi, bjalo mohumagadi: o botša mosadi yo a molatêlago, ke motša e botša basadi ba motše, gore ke kwa mmago re na ore, Kgoši ore, o nyama gore re dirê modirô wa gore. Ke motša basadi ba dira modirô o we, kantie le mohumagadi le letšogô la mohumagadi e lego molatêdi wagagwe. Yêna o tla tla a bala ka mōngwa o ba šumilego ka ôna pele ga mohumagadi.

Ye basadi ka moka ba naga ba yo šoma mōteng, ba kwa ka yêna mohumagadi, ke moka molatêdi wa gagwe o a naba šhe many, mosadi yo mongwe le yo mongwe a swanêla go monyatsā, o swanetsē go mōkwa se we a se bolêlago. Ye a ka seke a kwa se we a se bolêlago, e nyatsē yêna onyatsā Mohumagadi.

Kgoši e tšea basadi ba bantši; bjalo basadi ba a bae ka golekama, mphahō o mongwe le o mongwe o swanetsē go tšea mosadi, ka ditšhatšhe tšā Hōma, ba bangwê o tšea ka dikgomo tšā baredi bu gagwe, ba bangwê ka tšā dikgaitšedi.

K34/82

Ka go tšhabe mo we ba yo fetana ka bakka la dikgomo. Ga go kgathalege gore mosadi e ka foba mōtho fēla, e seny wa leloko la bogōšiny, empa ba mōhēa ka dikgomo tšē di nago le tšela, mosadi yo we o swanetšē go feta baasadi ba we eleyo baasadi ba leloko la dikgorony tšē ditsibjago.

Bjalo ka kgoši e, Mafotha o be ana le baasadi ba bantši, mosadi wa pele wa gomontšha Thakeng, ke Mohumagadi Maphefō ngwana Pōpēla. Mafotha a se mōtlogolo wa ga Pōpēla, ke mōtlogolo wa ga Masūmu o ya legatony la Mohumagadi Masebole ngwana Pōpēla. Masebole e be ele mosadi wa Maphefō, bjalo kgoši e we ya hwa mohumagadi a sena ngwana. Setulo sa šala se swere ke Mabjalē mōtlogolo wa ga Morei dilo kamoka dilala ke mohumagadi. *

Mohumagadi e be ele mooru a sena ngwana, bjalo a bōna gore ge nka hwa ke sešū ka lukiša dituba, bogōši batla wēla ka di-enteng tšā batlogolo ba ga Morei. Ka gobane Maphefō o be a noba le baasadi ba babedi, yēna mohumagadi Masebolē le Mamo-

rei, bjalo mamoei a bêtêga bana, mohumaga-
di a sene e bêtêga.

hapeng la dikgaitbedi tša Mohumogadi e be
go sene ngwana wa mosebana, bjalo a ntšha
dikgomo tša Kyōrō a ya a tšea Mamotetwa
ngwana Masumu, a ntšha tše dingwe a ya a
tšea mosadi wa bobedi Mokgadi ngwana Masu-
mu.

Mosadi wa pele ke Mamotetwa, ke yêna
yo we a gaba a swanetšê gore ebe yo mogolo,
bjalo Mamogagane papago Mokgadi a re go
mohumagadi, mosadi yo mogolo go swanetšê gore
ebe Mokgadi, ka gobane magwe Maboga-
nyane ke yêna yo mogolo Hyorong ya ga
Masumu, lebono a ka sene a kgona gore
a be ka fase ga Mamotetwa. Ba tšerwe
ka dikgomo tša Kyōrō bedi ga bōna, bogolo
bjowe a bobeta bobolêlago ke bja ka dikgorong
tša bōna.

Mohumagadi a botšā Mabjalê taba e, bja-
lo Mabjalê, a re go ka sene gwa dirêga,
ka gobane basadi ba tšere ka dikgomo
tša Kyōrō ka moka ga bōna, molaō ore
mosadi wa pele, ke yêna moja lefa, gele

844

70

mohlhomong a be a tšerwe ka dingamo ku
ngwanana. Ditaba tša šita empa ba seke ba
botšā basadi ba homola ba sa nodišoma ku se-
phiri.

Mamotetwa a bēlēga bana ba ehwa, bjalo
Mokgadi yēna a bēlēga bana ba phela, bjalo
Mabjalē are go Mohumagadi o swanetšē go
šupa mosadi yo mogolo, bjale, are mosadi yo
mogolo ke yo a tšilego pele, ka gabane ngwana
a ka seke a bēlēgwa pele la moetsū morago
ele gore ke bana ba mosadi ka o tee, ke
gore o bolēla mabapi le dingamo tša gony-
la basadi.

Mamotetwa o šetšē a kwile gore Mamoga-
gare o nyaka gore mosadi yo mogolo ebe
Mokgadi gamōgō le batwadi ba Mamotetwa
ba botšā moredi wa bōna gore o game
mohlhomongwe o ka bōna ngwana, wa du-
metšā o tša ba wa tša wa hwa hanle le
ngwana. E rile ge ba motšā gore wēna
ke wēna yo mogolo, yola o swanetšē go
kwa se we wēna o se bolēlayo, mosadi
are, nka seke ka kgona go bušā kgōšiča-
ka.

K34/82

Ke ge basokologa, ba re, Mokgadi ke wena
 yo mogolo fêla ka baka la ka malapeng a
 lena, gela e be e sebjalo mogolo wagago
 e be e swametšê goba Kamotšetwa. Ke mota
 mosadi a golêla mosadi wa gotla pele ka
 lona le baka lewe. Kudu ke gotšhaba bo-
 loi bja gloya bana ba gagwe. Kamotago ya
 motwe a ba le ngwana ka otee ~~wa motšhankana~~
 yowe leina elego lee.

Mokgadi a phaphaša bjalo ka Hgogo, ke ye
 a bêtêga Mafotha, Mokaile, Madisane, Matšebe
Maboi sepule le Malapeng, gotšhaba gore
 bana ba bangwe baile bahwa e sale buba-
 nyana. Mona maineng a bôna ba tšhanka
 ba ba tšhano, basetšana ba babedi: Madisane
 le Matšebe.

Mafotha o'be a swametšê go tšêa mosadi
 ka dikgomo tšâ go tšwa Madisane, bjalo a
 gwana gwa diêga ka baka la gore se-
 tšhaba seile sa ntšha dikgomo ba tšêa
 mmagô bôna, ka motšwa owe Masebolê a
 ilego a balaêla ka mota gore ngwana
 wa Mokgadi wa pele a seke a ya a
 tšêa mosadi ga malome wa gagwe ozwane

844 72
ke goba ga Pōpela mong wa Kgoro e, ke
ge ba ntšha dikgomo tšewe tša setšhaba ba
ba yo tšea Maphefō.

Dikgomo tša gobwa Madisane tša tšea Kemo-
ratšo wa Mafotha, Mokhaile, a yo tšea mosadi
ka bōna, leina la mosadi wa Mokhaile ke Ma-
Kgatlako ngwana Mašumu wa Kgōrō e šele
le Mokgadi mmago bōna, ka gobane mowe
go swametšhe go tšea Mafotha feta e ke e
noba batšo fela, ebe ditaba difapane, mo-
golo ebe e tloba yo monyana ga moratšo
wa gagwe ka baka la dikgomo tša Kguitšedi
ya bōna. Ka baka la mmago setšhaba ga
gona selo, dipheko ka mota ga bōna batla
toma ka lapeng la mmagō bōna.

Mafotha a goma a tšea mosadi yo Ditšhila
ngwana Mabakane, le loko le bare ke bōna
ba ga Mohlabe, ga ba tšebe mowe ba tšwa
go gōna. Mmagō bōna baile ba tōpa bjalo
batla ba beya mošate, a topile ke monna
wa ga Masete. A tla a bēlēga tana,
ebe ba ka seke ba tšea mosadi ka mowe,
bjalo ba tšea ka baka la gore, mowa wa
gagwe Magomela a loya.

K34/82

Mmago Mageketla o be a setšhe a hwile
 bjalo Ditšhila ke moredi wa Mageketla.
 Ka baka la boloi, bjowe bja gagwe ba se ba
 moraka gore a e m mabaneng, ke ge a ntšha
 yo we moredi wa gagwe. Boloi bjowe babole-
 lwago, oile a robala le Mokgudi a batšega
Mapheba, bjalo ba gana go bōna ditšhila
 tša mohuta owe. Mosedi wa gagwe oile
 a nyadiwa ka dipudi tša Kgōrō, yaba mosadi
 yo a latelago mohumagadi
 Mosadi wa boraro, ke Mapholo ngwana
 heweletse, yēna oile a tšeiwa ka ditšhila
 tša Kgōrō. Ka baka la gore ke ditšhila tša
 Kgōrō a ka seke a feta Ditšhila le ga
 ele ngwana wa Mothoka. Mosadi wa bor e
 ke Mokgatli ngwana Ratšhoai le yēna ba
 monyetšhe ka ditšhila tša Kgōrō, o latela Ma-
pholo. Mosadi wa botlhano ke Mampuru
 ngwana Thobetane ke wa ditšhila tša Kgō-
 rō, o latela Mokgatli. Mosadi wa gotšhetela
Makhošhe ngwana Moeny, mosadi yo o tšerwe
 ka ditšhila tša moredi wa Maphefo, ke moka
 a ba namela ka moka a latela Mohumagadi
 bala ba boela ka fase. Mosadi wa gōmpa

K34/82

Ke Thobêla ngwana Masumma ke motswala wa Mafot̄ha, o ile a re tšona dingomo tša go tšea Makōsi, a ntšha tše dingwe a isa pōō gama-
lome wa gagwe.

Thobêla a mofetšiša ka dingomo tša kgōrō, Kabaka la kgomo e la ya pōō ke motša ya ba mogolo wa bōna Makōšē a sala ka ntšhago, yēna a latēla mohumagadi Mosadi wa gophē-
tsha menwana mmedi, Mkgwatše ngwana Sekgobela, o ile a tšeiwa ka dingomo tša kgō-
rō. Mosadi wa gophētsha menwana hu olee ke Madimabe ngwana Sūni, a tšeiwa ka
dingomo tša kgōrō.

Basadi ba babedi ba a naka balōša ke kgō-
ši ka noši, a owa baile ba tšea ke basadi
ba kgōši ke motša kgōši ya tšena ka mengwa-
kong ya bōna. Mpyabe ngwana Masumma
ke ngwetši wa Mokgatli o ile a tšeiwa ka
dingomo tša moredi wa Mokgatli ke moa-
di wa mokgalabje ka molaō, empa gela gobe
le ngwana wa motšhanšana ka mowe lapeng
le we, ebe ele wa gagwe.

Masentšhelē ngwana Raganya, le yēna a
lōša ke kgōši ka noši, o lošitše ke Mapholo

Ke nqwetsi wa Mapholo, ka go tshoka nqwana wa motlhankana ke moka Kgoši a duta na e. Mosadi yo we o nyetšwe ka dikgomo tšū morendi wa Mokgatli. Basadi ba we ba bitšwa gore ke basadi ba Kgoši bjalo ka ge a robala nebō empa e be bu lebane ba wa bagagae, ge la basadi ba be le barwa.

Mosadi yo mongwê le yo mongwê, o tla ba le nqwana wa motlhankana, bjalo ka go riala mo we nqwana yo mongwê le yo mongwê a ka seke a ba Kgoši; Kgoši ke nqwana wa Moku-magadi, bontšhiša bōna ke balata ba Kgoši. Ge bana ka moka ba le mo motšeny, motšho o šele a ka seke a tšeba yowe e tla buyo Kgoši, ka ntle le bōna beng ba naya ba tšebayo gore yola ke nqwana wa yola mosadi.

Mowe batho ba ya go ba letka gore buka bontšhiša, ke ge ba bolle, empa le gōna ba ka seke ba bōna selo, ka gobane gwaše ke nqwana yo mongwê le yo mongwê wa Kgoši goba wa moratho wa Kgoši le yēna ke gwaše. Ke mowe o kwago ba roka ke gore balandi ba bollela gore, bana ba Kgoši

K34/82

re toba kamoka yo a tlogo dula bogōi
a-re motsebe.

Ba bolêla ka mongwā o we ele gore ke
nnete, ka gobane ge o ka lebella mpha-
tho o mongwê le o mongwê ona le kgōi ya
ōna yo we ba mitšago gore ke gwāe.

Ke tla šupa ka boripana ka mephathō
gore gobōnagale ga batsi.

Mohumagadi Maphefo o ile a ēma kudu
pelegony ya gagwe, ke gore a ka apha-
kisa a ima. Moadi wa moadi wa
Maphefo, Mokai, ke moka moadi wa
gagwe a phakisa a ima, a bêtêga
ngwana wa mōthantana bare ke Pae.
Ga mogolo ga gona ngwana wa mōthantana,
bjalo kōma ya tšwa, gwaiše ya
ba Pae. Ba bundi ka moka le balamdi'ba
gopola gore ke yēna mong kgōi, ka gobane
dibego e be dia go yēna. Mphathō o we leina
la ōna ke Magasa kgōi ya ōna ke yēna
Pae.

Mohumagadi le yēna ona le ngwana wa
mōthantana, leina la gagwe e le Maphebo
ng yo ke yēna mong moja lefu wa moadi,

K34/82

Ke moka kōma ya tšwa, ba kwa bare, ke yena
 gwaše. Ba mofa diloba bjalo ka yo nolawa
 pele. Ge kgoši e filihile ka mphathō, o thōma
 ka yēna gotia, o motia gofētisa botšha
 ka moka ga bjōna. Mphathō o we wa gagwe
 ba o tēla leina la gore ke Madikwa ba
 gwēra ba Matšubeng.

Mphathō wa ka morago le ōna o tla fo-
 ba bjalo, le ge gwaše e le ngwena wa mo-
 laudi ga gona. ~~Taba~~ Ke moka balaudi
 a ba sa tšeba gore mong moja lefu ke
 many. Ge ge kgoši e ka kwa ka morago ga
 lehu la gagwe, bana ba gagwe ba šala ba
 bakka bogōši, balaudi a bana le lentšū le
 ba ka le tšentšhago, ka gobane a ba tše-
 be selo.

Ke mokgwa o we seema sa bōna se bolē-
 lago gore bana ba kgoši se loba ka moka
 yo we a tšago dula bogōši a se motšebe.
 Moja lefu ga ba mogodiši le gona o ka seewa
 motšeba, ba moswara bjalo ka bušhankana
 na ba mošute ka moka. Taba e we ba tšha-
 ba gore ba ka moloa, ka gobane ngwato ya
 mošute o se tšhikgidi wa se mafene.

Tshikgidi e phela kamadi a motho, mafene a phela ka dijō. Bjalo mafene ke basadi, Kudu ke batho, bjalo lefene le lenqwe le le lenqwe le duma eka leka hwešana dijō, le gore ngwana wa lona ebe mong wa dijō. Ka goiale mowe mosadi yo monqwe le yo monqwe o nyaka goloma bana ba yo monqwê mosadi gore ngwana wa gagwe a godišwê.

Bjalo bagolo-golo ba be uithalifite, balihankana ka moka ga bōna, tša goja ebe ba ija kgorong, ga mōgō le melatša ya bōna, motihankana o be a sadumelêlwa godula ka lapeng empa ebe ba rwalla dikorong ngwana yo a sa tšwego le kgone a ore mollō kgorong, o dula ka lapeng le mmagwe le yēna mmagwe o tla moroga tše nkego ga se gafela. Ka moswana ke moka le yēna o tla tšwa a rwele le gone.

Ngwana yo we wa moja lefa a ka seke a fo bolaya ke ditshikgidi kamoka a owa o bolaya ke mosadi yo a la tēlago mokumaga di, ka gobane o kgafisi, ngwana wa gagwe a tle ebe yo mogolo. Ke mokgwa o we bana ba dulago kgorong ba seke ba tšwa e la

K34/82

go dula ka malapeng. He gōna mmago buna
le yēna o balaya gore, 'o seke wa a magēla
dijō ge mmago mohele a gofa tšā goja,
a ka gobolaya.

Moja lefa le ge a godite ba motšhā mosadi,
yaba papagwe o saphela e sake mothammana,
ka a ka seke a dula setulong, ge papagwe
a ka ba le bophelo bja ~~batete~~, morwa wa ga-
gwe a ka naba a tsuana meriri, ba ka
seke ba modumella gore a dule setulong.
He mosadi wa gagwe a ka seke a bayo mo-
golo.

Taba kgolo ge morwa wa gagwe a godite
mokgalabje o fo dula a le koteng lebaka
ka moka. Banyana gore ba molaē a šutelle
morwa wa gagwe. Ka morago ga lehu lapa-
pugwe, he gōna, morwa wa gagwe a ka
kyonago a dula setulong le mosadi wa
gagwe a godišwa a ba mohumagadi. Ge ele
mmago moogaba le ge a saphela tšā ga-
gwe difedite, yēna he mogethola batlano-
fela ba mmega ditaba le go mofepaempa
a ka se sa kgona goditola bjaloka ge
manna a saphela.

K34/82

Moradi wa Mohumagadi, ge ana le morwa wa gagwe, ke mohumagadi ge monna wa gagwe a zaphela, monna wa gagwe a hwa morwa wa gagwe a beiswa setulong sa bogosi. Ke moka bohumagadi bo fedile. Empa ge monna wa gagwe a kahwa mohumagadi a sene ngwana wa molthankana, mohumagadi o dulca setulong sa monna wa gagwe. Le ge gona le monna yo mongwe yo we a salaga a swere Kgôô, dilo ka moka tša Kgôô di swametšhe go ya kalapeng la mohumagadi.

Gobjalo ka ge Kgôô e kahwa ngwana wa moja lefa e sale ngwana, monna ke gore moratšu wa Kgôô, o swametšhe go šala a lêla ngwana wa mogolo wa gagwe. Ge moratšu wa gagwe a hwile a šia ngwana wa molthankana ke yêna yo we a swametšhego lgo šala a lêla ngwana, le ge ranwane wa gagwe a le gôna, molaô a o dumete ka gobane ngwana wa mogolo wa gagwe ke yêna e lego yo mogolo.

Mohumagadi o a hwa, go šala, Kgôô, ge mohumagadi a ile a šia ngwana wa molthankana, papagwe, o swametšhe go tšhabiša ngwana.

K34/82

na a mošē ga malame wa gagwe, a yotela
 lēlwa botlogolo. Ka gobane ge e le mo basadi-
 ng ba kgōi, o swanetšē gore a lēlē he mo-
 sudi yo a goba a latela magwe, bjalo dilo
 ka motu tša kgōrō ditla tšena ka mowe. Thō-
 bēla e a tšefa, ka morago he motu o bolaya
 ngwana ore, ngwana wa gagwe a šale e
 le yēna moja lefa. ~~He tšena~~ ke we ba mošē
 go ga matgolo wa gagwe.

O molaya a lebjalo a tšeba ga botse gore
 ba swanetšē go tšea mosadi wa mula-nlō,
 yo we e tšilogo goba moja lefa. Ore e tšare
 ge mosadi a tšilogo goba le ngwana a gola
 o tša ba allē, le gōna mohumagadi o tšatša
 a dula le morwa wa gagwe. He tšona ditaba
 tša motšhe wa mošate, mowe magologolo a
 bolēlayo gore ore ditšhikgidi ke mafene, ngwana
 o gola a tšhukile, ka baka la gore mosadi yomo-
 ngwē le yo mangwē o ēpēla ngwana wa
 gagwē tšela ya kfa.

Go a ga ga mengwako ya monna wa basadi,
 mosadi wa pele, ge a fišha o hwetšana gore
 ona le ngwako goba ba moagēla ngwako, bja-
 lo mosadi wa bobedi, ba moagēla ka tšekō ga

K34/82

844

82

ngwako wa mosadi' wa pele, wa boraro
le yêna ke moka a bea ngwako wa mosadi
wa pele gare. Ke gore molaô ngwako wa
mosadi wa pele o swanetšê goba gare bjalo
ya basadi ebe ka matšheko.

Le ge ba yo ega moraka, ngwako wa pele o
o swanetšêgo go agitwa ke ngwako wa mo-
sadi yo mogolo, ka morago go latêla wa mo-
sadi yo a molatêlago, bjalo bjalo go fitšhê-
la basadi ba eba e ke mengwako ka moka
gabona.

Basadi ba motšhe le bana, ba tšeba ngwana
yo we e swanetšêgo gore ebe moja lefa, ka
gobane, batla tšeba ka mmago ngwana ge a
ba feta. Ke mogolome ga ngwaga o morwa
kwa badimwe ke yêna a thômago genwe,
ke moka ka morago gwa nwa yo a molatêla-
go bjalo bjalo ka go latêlana ga bôna go-
fitšhêla ba felela.

Ga ntšhi moja lefa wa mosate, ba fêla ba
mošša ga malome wa gagwe, a yo dula
ntšhe. Ka morago ga moabolotšê a kgona
a boya, bjalo ona letlhaloganyo, o tšilo lai-
wa melaô ke papagwe. Ga galele tšepeng la

K34/82

mmagwe, ge e sale yo monyana ka gobane baga-
ditlhane ba ka moloya. E seny ka boloi bja di-
thuri a owa, ka go mot'hella dijong, kago-
bane mabapi le dit'huri dit'a seke t'ha mo-
dira selo, ka baka la mot'hšo wa gagwe.
Mot'hšo wa dit'goši ke magolo kudu bjalo
ka ge bare kgoši ke lettala.

Lettala ke mobu, bjalo mo ba bol'ela gore
mot'ho yo mongwé le yo mongwé yo we a
duthigo mowe nageny ya kgoši e we, kgoši
o na le lettalo la gagwe. Ka baka la ke bollō,
merobo ka mot'a e na le kgoši; bjalo ba t'ha
dit'hare t'he dingwé le lona lettala le pelo
ya khudu ke mot'a bathusa ngwana yowe
wa moja lefa ka t'ona. Gore le ge mot'ho a ka
leka gore wa moloya a seke a dira selo, bo-
loi bja se tene mmeleny wa gagwe.

Khudu, ke phōōfōlō, kudu ke segagabi f'ela
ena le maoto a go sepela ka ōna, bjalo ena
le legapi la gotia kudu. Ge e bōna mot'ho e
boets'a tlhōgō ya yōna ka gare ga legapi.
Bjalo batsumi gamōgō le baji ba yōna ba nu
le t'ebō ya yōna. Moji wa khudu, o t'ha se-
lepe a bula lettalo la yōna ka sōna ka di-

844

84

mpeng tša yōna, ke moka ba kgona ba e twia
ba ntšha mmele wa yōna.

Bjalo ge motšo a ka tšhakōmela ga botse, ge
ba e ntšhitšhe, o tla nobōna e sa bophela, ke-
moka ba e phule, ba e ntšhe pelo ya yōna ba
e bee kowa, o tla fo bōna pele ya yōna
e sa fapela. Kantle le gore letšatši le fise
kudu ga e hwe ka pela. Bjale ke ōna mo-
tšhošō o we ba tšhošōgo ngwana wa kgoši
ka ōna, ke moka ka morago ba mofa seno
sa kwēna, gore ge motšo a ka mofa dijō
tša go seloke a di tšhatšhe.

Monna wa mosadi, ke yēna moja lefa yēna
mosadi a le noši a sa bakišane le motšo, le
mowa wa gagwe wa pele, ba fo motseba
gore ngwana yo ke wa mokētē wa pele ke
yēna moja lefa la papagwe. Ga gona mphere-
fere ba ke sa monna wa mosadi. Ge a kuba
le bana ba ba tšhantšana ka bane, ke moka
a bale basetšana ba ba raro, mowe baneng
ke ngwana ka otee, yo we a tšhaetšego moa-
di, ke ngwana wa lekgōthwane ba golwan e
ba swanetšhe gore ba motšeishe mosadi, ka
dikgona tša bareli goba tša maatla.

K34/82

844

85

Ye anyana mosadi wa bobedi gōna a ka
motsēa ka maatla a gagwe. Bjalo mosadi
yo we a motsēago ka ditšomo tša maatla
a gagwe, ke yo manyana, a ka seke a fe-
ta mosadi yola ba motsēisitšego. ~~Motho~~
Mojalefa ke mosadi yola wa pele, le ge ebe
aite a tšea mosadi wa maatla, ka morago ke
moka ba golwane ba motsēiša mosadi, moja le-
fa ke yo we ba motsēisitšego.

Bjalo ka ge ke tšhē ke tšhalušitšhē ku
maatla kaleng a ka godimu, mabapi le mosadi
wa segōtē, ke botlaēla. Ke setlaēla fēla
bogolo tjōna ke bja gagwe, taba kgolo le
diphoko ba swanetšhē go didira ka lapeng la
gagwe. Motho yo bayago ba motšhokomologu
ke setlaēla sa bomakgapa, yēna, ba tšea yo
a molatelayo yaba yēna a dirago medišō
bakeng sagagwe.

Empa le gagole bjalo, ba ka seke ba dia
gore, ge ba yo bega ba dimu ba bega
ka baka la yo we, ba fēla bare ga gobo-
lele nna, go bolēla motšhētē ore ngwaga
o moswa ke o, o fa ditšogolo tšabana
gore dijē ngwaga o moswa.

K34/82

Bogolo bja basadi bo sepela ka gabiki wa gabona, le ka dikgomo tse we diba nyalago. Bjalo ka ge ditaba di tshale-
sitwe ka bongata ka mona ma tshale-
ny a ka godimu.

Tema ya 3: Mosadi wa go tseisa.

s. 1. Go tseisa.

Mona ge a ka tshopho dikgomo, di-
kgomo tsa twalla yaba tse dintsi, ke
moka a ntsha a tseisa morwa wa
gagwe mosadi, mosadi yowe ke mosadi wa
go tseisa ke papagwe. Mosadi yowe ana
mogadibô, ka baka la gore dikgomo tsa
go mosea, ditšwa papago mona wa
gagwe. Go bjalo ka mmago morogana
ge a ka fa morwa wa gagwe dikgo-
mo a tseisa mosadi.

Dikgomo tsewe mmago morogana a di-
hwetsane ka maatla, ba bakeng la mabêlê
bjalo a difa, ke gore a tseisa morwa
wa gagwe mosadi. Mosadi yowe wa
go tseisa ke mmagagwe, a na mogadi-
bô. Empa ge mona a ka tseisa tsa
gagwe a tseisa mosadi, mosadi yowe ke

yo monyana, a ka seke a feta yo we
a tseisitšego ke parapwe goba wa
go tšisa ke mmauwe.

A seke seke go swana ke tsa sa
lorêla nkwê. Parago monyana ge a
ka beka mōhera, ka tšena la gagwe
a ka seke a fa mona wa gagwe, ke
moka ke mosadi wa gagwe. Ge a nyatše
gore morwa wa gagwe a be le mosadi
o mofa dikgomo gore a tšee wa gagwê
mosadi.

Basadi ba we ba parapwê, ore ke bo
mmauwe, empa, bo mmaugo mōho a ba tšile
mmauwe ke yo we a mōtšwetšego fêla le
mosadi wa parapwe yo we a bōnyo
gore o tšofetšê, ke mmauwe, basadi ba
baswa ka moka ke basadi ba gagwe.
Ka morago ga lehu la parapwe ke moka
o dula nabo.

Taba ya mohuta o we ke molaō, taba
ya goila ke ya mosadi wa mōtšho wa
gago yêna, ge a hwile, mogolo a swa
nêla go dula naê. Ke mōtšho ya a ka
kalago a dula le mosadi wa mogolo.

K34/82

Mokgalabje, yo Mathonthonanu Moeng, #
 papagwe o ile gohwa a dula le mosadi
 wa papagwe, base ke Madintsi; bjale
 monna yo o ruta molibolögadi kamatlh
 ka tsatsi le lenqwe ka se ke buthina di-
 taba tse basadi ba maha le mabapi e ba-
 rwa ba mahu. Monna a tlogela ke mo-
 lomo, a se, ge o ka bona morwa wa ga-
 go a kgetha mosadi wa gago wena mong
 o sa phela ba tla gobolaya.

O boléla taba e we mosadi wa molibolö-
 gadi a le gona, mosadi a fetola monna
 ka gore, kganthe wena o bolale papago
 o se o tla sala o dutsi lenna, monna
 a tihoka ka rabo, a napa a thukgoga
 a tloga. Monna o be a boléla ka gori-
 ale, e se gore o tswa a laya mosadi a se
 monna yo a ka ya go mosadi o tla hwa
 ka buka la gore ke molibolögadi se tshane
 sa gobolaya.

Mosadi yo o ile ge a babja, ke maku
 ka moalafa bolwetši, a se kowa a fo-
 dite, ka se, go yena batho banya
 ka gogolaya bjalo ka gori ale mowe

Ke swanetše go goba le tihaka, e
 taba matihaka a mabedi, ka fa-
 se ga mokgwebu le ka godimpe ga
 ona.

Bjalo ka ge a ile a bona ke mo-
 aletfile, mosadi a dimela, a sa tsebe
 gore ke a moya, ka modira ka mo-
 kgwa o we. Bjalo ka goriale mowe ke
 a leseba gore leseke la ya mo mosading
 le ka gobala. Mosadi a ganetha taba e
 we are, o bola maaka, le ka nodia le
 ka seke la gobala, monna a thoma go-
 gaka mosadi a bile a na, a motšha gore
 anyaka go tšha thoto yaka wa e fa ba
 nna ba bangwe.

Na ke nna go mokorana, ba nna ba
 bangwe ke ba batelole, ke nnete, ke go
 mokorana, bjalo kgopolo ya monna ore
 ba batelole, ba na le borole bjo botelole,
 bjalo ge a ka robala ke motšho go mote-
 lele, nna o tlilo nyatsi are a kenase-
 lo, le gona ba tla godisa, nna ka tla
 ke sitwa gofitshella, ka bana la bo ko-
 rana bjo baka.

Polêlô e e tlhaga Kabaka la morwa
ge a ile a kgêtha mosadi wa pupayê
gore, o tla kwana le mosadi ke moka
ba nyakêla ditlhare tšê gabolaya, mo-
nna, gore a šale a dutšê le mosadi
gabotšê.

Mosadi wa go tšeišwa, go tšeišwa mosadi,
batšwadi ba mosogana ba ntšha dikgo-
mo tšê bôna ke moka ba tšeišwa morwa
wa bôna, bjalo ka ge mosogana a sešwa
a tšê mosadi a dira molato o dišêla
batšwadi, empa ge a ka dira molato mo-
sading yo mongwe ele gore batšwadi ba
motšeišitšê mosadi, batšwadi a ba suna
molato.

Dikgomo tšê go tšeišwa morwa mosadi ke
dikgomo tšê go tšwa kgaitšedi ya moso-
gana. Dikgomo tšêwe diladwa ke batšwa-
di, empa tlhōkōmêlō e swametšê goba
gōna gore batšê ba tšeišê morwa wa
bōna mosadi ka tšōna, goba ge ba saku
ba tlhōkōmêla, ngwana wa bōna a
ka tloga a ba le gakwa. Ba tšho ba tšê bō-
na batšwadi bo-šadi.

Mosadi yo we wa gotšeiwa ka dikgomo tša gotšwa kgaitšedi ya mosogamu ke yêna moja lefa, ke yêna molamadi, selo se senywe le se senywe ba swanetšê gabotšâ yêna, ke yêna yo we a swanetšêgo gabotšâ monna wa gagwe gore taba e re. Basadi ba bunywe hata ke basadi ba gagwe, empa ke makala a mosadi yo mogolo.

Mosadi wa gotšeiwa, mosogamu mola ba motšeišago mosadi wa pele kemoka, a ba sa motšeiša la obedu. Mosadi wa bobedi yêna ge a monyaka o swanetšê go motšea ka noši. ke ge a ka tšea mosadi wa bobedi ka dikgomo tša maatlâ a gagwe, ga se yo mogolo, mosadi yo mogolo ke yola ba motšeišitšêgo ke yêna moja lefa.

Le kalakala, oile a tšea mosadi wa gagwe wa pele, ka dikgomo tša maatlâ a gagwe. ka morago bathwadi ba mofa dikgomo tša maatlâ a gagwe bônca ke moka a tšea mosadi ka tšona, ke gore ba motšeišitšê mosadi. Mosadi yo monyana

a golêla yo mogolo.

Monna a seke a kwisiša gore ke yo mogolo ka motšwa mang. Mosadi wa pele ke ngwana Rakgwale, wa bobedi ke ngwana Sekgobêla, ha motšwa e foba batho fêla. Mola wa bolêla o bole-tšwe, monna a sitwa gore a ka di-ra bjang. Monna o be a raka mosadi wa gagwe yo mogolo, ke gore wa gošê a ka dikgomo tša gagê.

Monna a lesetša mosadi yo monyana a mogafêla, mmagwe, a re mosadi ke wa gago mma, mmagwe a leboga. Monna a duta le mosadi wa gagwe yo mogolo wa dikgomo tša gagwe. E Empulega goletšalo golama ngwaga o moswa ebe ba loma ka lapeny la mosadi yola a mogafetšego mmagwe. Mowe gošupago gore ke mosadi yo mogolo.

52. Motšwala

Gantši mosadi wa gošêišwa ke mosadi wa motšwala yo we e swanetšego go tšiloba motšwa moja lefa la rakaadi wa gagwe. Motšwala le motšwala ke

K34/82

Madi a tee. Nka leka go thalosa ka
 tšhupô, bjalo ka mosadi yo Mamoko Keng
 mosadi wa Mabuwa Kanye, a bêtêga ngwa-
 na yo hêtladi le wa mosetšana Makga-
tlako bjalo hêtladi a tšea mosadi hêdi-
kgomo tša gotšwa Makgatlako, Makga-
tlako a beka ke monna wa gagwe, a
 ya a bu le ngwana wa mothunkane
 ngwana yo we - o amanehê gore a yo tšea
 a mosadi ga hêtladi.

Yela ebe e ke hêtladi ke mosadi, bana
 ba Makgatlako e be butlare ge ba bōna
 bana ba hêtladi bare ngwana wa mma,
 go hêtladi bare mma le ba gagwe le bōna
 e be butla fodira bjalo. Bjalo ka gobane
 ke monna bare, malome, ke moka ba
 tšea Madi a we ke madi a tee, empa
 madi a tee a tšhoyane.

O ka fo bōna batwadi ba tšea mo-
 rwa wa bōna mosadi ga malome wa
 gagwe, ke moka ka morago a tšea mo-
 sadi yo mongwe o šele, goba a tšea mo-
 toko o mongwe pele, monna o tšilo tšea
 gale wa madi a šele. Bogolo bjāna e tšea

044
foba yo mogolo empa e le mamanyadiwe,
ke baka la gore ke madi a tee a rata-
ne.

Ge monna ana le basadi bu bubedi yo
mongwe yaba mamanyadiwe, yo mongwe ya
ba mamoratwê, mosadi wa mamoratwê wa
lithalefa wa mamanyadiwe lege a be a
lithalifile, ke moka e bu setluelâ. Ka goria
le mowe ngwana yola wa malome wa
gago o tla nobona e ka ke setluelâ, ka
baka la gonyefolwa ke monna wa gagwe.
Mowe gobontshagalago gore bogosi e ka
be ba tloša obe a tlutloša a fama-
moratwê.

Ka baka la gore ke yo mogolo, monna
o tla megile gore ge a e tšwa mangyo-
weng, merwalo ya gagwe, a e bee ka
gona, a kgone a tloga a e ya ka lapeng
la mamoratwê. foba o tšwa gatsoma o
swanetše gorola ka kowa lapeng le le-
golo, ke moka dilo ka moka diabiwe dile
ka gona. Ge a kare o a fapantšha
a nyaka gorola ka lapeng la mamora-
twê, mosadi wa mamoratwê ge ekenwa

K34/82

na wa mōtho o tla motša gore o khela
molaō, o swanetšē go rola ka lapeng la mo-
sadi wa gagwe.

Ke bolēla ka bana la bobonyadiwē bjamo-
twala, taba e, we ke taba e e atile
go Hudu. go kaone mo buhare go motšiša
metwala wa gagwe ke motša a seke a
tšea mosadi go manywe gōna go kaone
o tla mōthōkomela. Le tšhu la monna a
ke a hwēla ka ngwathong wa mosadi
yo we ngwana malome wa gagwe, o no fē-
la a hwēla ka ngwathong ya mosadi yo
o šele. Kgantšhe monna ge a babja o
swanetšē go babja tšā ka ngwathong wa
metwala wa gagwe.

Bjalo, ka Medipadi, o ile a tšišwa
mosadi ke batswadi, bu motšiša mo-
twala wa gagwe Magabollē, kamora
go a tšea mosadi wa bobedi Memo-
hube ka dikgomo tšā le beretšo la
gagwe. Monna a nyatsa ngwana wa
malome wa gagwe a tšatšana le Ma-
mohube.

Le ga Mamohube ele mamoratlwē ga

ga gona kaba mosadi yo mogolo ke yê-
na ngwana wa malome wa gagwe.

Monna a thabêga a/babja, bjalo a
hwêla ka ngwakhong wa mamorathwê
ke moka badi ya ba wala e le setho-
to, ba isa ka ngwakhong wa matswala
wa gagwe.

Ka gobane ke motaô wa gore monna
a hwêlê ka ngwakhong wa matswala
wa gagwe ka gobane ke yêna mosadi
yo mogolo, basadi ba bangwe e fo-
ba makale fêla. Ke motaô gore basadi
ba moku ba bene ka ngwakhong wa moku
moku a isihwemabilleng, ba ka sellô sa
monna wa bôna. Ba ka sethe ba ya batêla
ka lapeng la mosadi yo monyana, ba sia mo-
ja lefa.

Ba morwala a le ka ngwakhong wa mosadi
yo mogolo, ke moka basadi ba monna yowe
ba ililo kgobakana, ku ngwakhong wa mosadi
yo mogolo ba alafiwa lapeng la mosadi
yo mogolo. Batho ka moka ba gotla selong
ba kgobakana lapeng la mosadi yo mogolo, ke tshu-
pô e ngwê ya gore mosadi ke moja lefa.

K34/82

041 97.
Bašwala ke ba bantšhi; bjalo mošogolo
yo monqwê le yo monqwê, a ha sethe a fo-
ya a tšea motšwala wa gagwe. Ba tšea ka
golebana ka malapa a bina, ke gore dikgo-
mo tša go tšea mmagwe, ge di ile tša tšea
mosadi, ke motšwala lewe le lebane ma-
muwi wa dikgomo.

Bjalo ka mokgwa o mosadi ona lebana
ba ba tšhankana ka babedi le basetšana
ba ba tšhano. Go kaone gongqwalala leina
la mosadi le bana ba gagwe. Mankgatlak-
ko. Monna wa gagwe o ile a hwa bana
ba gagwe e sale ba banyana. Ba tšhankana
ba ile ba hwa e sale ba tšhankana, gwa-
šala ba tšhankana ba babedi le basetšana
ba ba tšhano. Maina a ba tšhankana ke a
Masantsang, le Mrêrêkê basetšana ke
ba Manku, Matšhwene, Mampê le Ma-
tlale yo mōgwe a hwa e sale matšhepa
a se šu a lošwa.

Masantsane ke ngwana wa pele ka go-
bane bagolo ba gagwe ba hwile, bjalo di-
kgomo tša go tšea Manku le Mampe dile
bane yêna tša Matšhwene le Matlale di-

K34/82

Tebane Mpêrêkê. Bedi ga bôna barwa
ba mongekolo yo we ba lebane, ke basadi bu
ba bedi yo mongwê le yo mongwê wa bô-
na.

Mogolo a tšea mosadi ka dikgomo tša go tšwa
Manku, mosadi yowe ke ngwana hokweng
ke moka lapa lewe le lebane Manku morwa
wa Manku o swanetšê go tšea mosadi
ka lapeng la ngwana hokweng. Dikgomo
tša go tšea Makšwene moratho a tšea
mosadi ka tšona ngwana Maseokoma,
ke moka ke lapa la Makšwene, morwa wa
gagwe o swanetšê go tšea mosadi ka
lapeng la ngwana Maseokoma. Dikgomo tša
go tšea Mampe mogolo a tšea mosadi ka
tšona ngwana lopêla, ke moka ke lapa la
mamwi wa dikgomo elega Mampe morwa wa
gagwe o lebane lapa lewe.

Moratho wa Maranang a hwa, e sana
ke mosadi ka otee, mosadi wa gagwe ana
le bana bu ba tšankana ka babedi. Dikgomo
tša Matšale di be dilebane moku gore a
tšee mosadi ka tšona. bjalo dikgomo tša
gakwa, dikgomo di swanetšê go emela

K34/82

morwa wa moho gore ge a gotše ke
 mota a tše mosadi ka tšona. Mogolo
 wa moho a ka dišumiša go tšea mosu-
 di ka tšona, empa molthantana molthang
 a gola o swanetše go tšiša molthantana
 yowe mosadi, goba ge mosadi a ka bēlēya
 ngwana wa mosetšana, ke mota a nyadiwa
 dikgomo tša go monyama ke mota ba digafē-
 la morwa moho.

Ge dikgomo tša Matlale di ka foga kwa
 tša seke tša tšea mosadi, ba di ja ka molo-
 mo, o tšebe gore matlale a na mogadibo,
 ka go tšhoka mogadibo, ke gore le morwa wa
 gagwe, a na mosadi ga malome wa ga-
 gwe. Dikgomo tša gotšwa ngwanana a tša
 swanēla go lewa ka molo mo, di swanetše go
 tšea mosadi, gore mamuri wa dikgomo a
 seke a tšhoka lapa.

Ke mota mogolo wa moho a tšea dikgomo
 tšewe tša goba di sa molebana a tšea mo-
 sadi ka tšona. A šia kgomo ka e tee ya
 sethōlē gore e šale e tšwalla morwa mo-
 hu, gore ge a gotše o tla tšea mosadi
 ka yōna.

K34/82

K34/82

Ke motgwaga o we gobalêlwago gore batswala
 ke babantši, ebile batswala a boile, gedi
 kgomo tša gobēa mmago diKasere tša tšea
 mosadi, a ona mosadi ga malome, a ga
 go. Taba ya bobedi ga malome wa motho
 go tšea ngwana yo magolo fêla, ba ratho
 ba ba tšea basadi ^{gona} motho e mengwê,
 e seng gore ka moka ba kaya ba tšea basadi
 ga malome wa bona.

Bjalo ka Mathebe ngwana Mehlabe, a ka
 a tšewa ka dikgomo, monna yo a goba a
 motšea o be a tšeba pula, bjalo kyutšedi
 ya gagwe, a re go monna yo we a motšea yo
 ke nyatša gore o mphê naka la pula. Ba
 kwana ka motgwaga o we, monna a tšea
 mosadi.

Naka lapula le a mogêlwa ka selo, eseng
 gore motho a ka fo le a mogêla ka wê le
 selo. Selo sa go a mogêla naka lapula
 ke tšhogo ya motho, ke moka a bolaya ngwana
 wa gagwe a kyona a mogêla naka lapula bjalo
 go, a tšaba go tšdira taba ya mohutu o we.
 Monna wa Mathebe a na mosadi, batswala bō-
 go tšea tšea ke moka a re hwetšangago seema

se se rego, belana ya motho e ya ka kgomo,
ka ntle le kgomo ga gona tšela.

53 mosadi wa go tšeišwa.

Morogana o swanetše gore motswadi a mo-
tšeišō mosadi pele. Ka morago ga mosadi yo
we wa go tšeišwa bjalo ge monna a nyatša go
tšea mosadi yo mongwe a ka soma ka ma-
atla a gagwe. Ua bona a tšea mosadi
ka maatla a gagwe ga mathomo, ke gore
motswadi wa gagwe ana sebo sa bobedi, e
šita le ga motswadi a sena sebo, o swane-
tše go leka ka maatla gore a nyatšele di-
kgomo.

O ka bona morwa wa motho, a swanetše
go tšea mosadi ga malome wa gagwe bjalo
ga malome wa gagwe mosadi a se gona bjalo
ka bakka la bogolo bja ^{morwa} motho wa gagwe
ke motša a tšhophā dikgomo a tšeiša morwa
wa gagwe mosadi ga leloko le šele. Go dirwa
gore motswala wa gagwe, etle e be moju lefa,
ba swanetše go tloša leša ga malome wa
morwa.

leša le-ša lewe ba le tloša ka mokgwa
s, pele ga gore ba ntšhe dikgomo ba yo

nyala mosadi yowe ba ya-go gomahēla,¹⁰³
Ke moka ba isa pōō ga malome wa mosogana
malome wa gagwe o tšweša mōtlogolo
le kgeswa.

Ka go tšweša morwa le kgeswa go fedile, ke
moka ba ka tšweša morwa wa bōna mosadi. Mo-
sadi yo mogolo ke yola wa malome wa gagwe.
Ka baka la gore baile ba isa pōō, mola ba
fo ntšha dikgomo ba ē ba nyale mosadi yola
ka ntle le gore ba isē pōō ga malome wa
mosogana, mosadi yowe e be a tla go tla
motswala wa mosogana.

Taba e ya go tšea nywana wa malome
wa gago, ke taba e ba e tšhokomešego.
Kudu, ka gobane o ka sethe wa hwetšā-
na batho ba fapanšē. Ke mmago le so-
gana ga nyake gore dikgomo tša moradi
wa gagwe wa pele dijē ke mōtšo fēla,
o nyaka ge dija ke kgaitšedi ya gagwe, o
dišela gore a hwetšane mosadi mowe ga
kgaitšedi.

Matsahing a bo lehono, bjalo ka ge mosoga-
na a nyaka go tšea mosadi yo yēna a e
thatšelago, empa nywana wa pele wa

Endo 100A I

K34/82

844

102